

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما صلوات

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

خانواده

در

زن

مدیریت

نعمت الله یوسفیان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مدیریت زن در خانواده

نویسنده:

نعمت الله یوسفیان

ناشر چاپی:

زمزم هدایت

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	مدیریت زن در خانواده
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	مقدمه
۱۰	فصل اول کلیات
۱۰	اشاره
۱۱	ضرورت و اهمیت مدیریت در خانواده
۱۱	نقش مرد در مدیریت خانواده
۱۲	نقش زن در مدیریت خانواده
۱۳	مشارکت زن و مرد در مدیریت خانواده
۱۳	وظایف مدیریتی
۱۳	اشاره
۱۴	۱. تصمیم‌گیری
۱۴	۲. برنامه‌ریزی
۱۴	۳. سازماندهی
۱۴	۴. هماهنگی
۱۴	۵. ایجاد انگیزه
۱۵	۶. بررسی عوامل موفقیت و شکست
۱۵	۷. تشویق
۱۵	آسیب‌های سوء مدیریت در خانواده
۱۵	اشاره
۱۵	۱. خانواده
۱۶	۲. اجتماع

۱۶	فصل دوم شوهرداری
۱۶	اشاره
۱۷	اهمیت شوهرداری
۱۷	اصول شوهرداری
۱۸	اشاره
۱۸	۱. تمکین
۱۸	۲. اطاعت و فرمانبری
۱۸	۳. آراستگی
۱۸	۴. پاسداری از حریم عفاف
۱۹	۵. مدیریت خانه
۱۹	۶. خوش اخلاقی
۱۹	راه و رسم شوهرداری
۱۹	اشاره
۲۰	۱. عشق ورزی و دلبری
۲۰	۲. گرمی داشتن شخصیت شوهر
۲۰	۳. وفاداری
۲۰	۴. تشکر و قدردانی
۲۱	۵. صبر و بردباری
۲۱	۶. خوش بینی
۲۲	۷. عفو و گذشت
۲۲	۸. رازداری
۲۲	۹. آداب دیگر
۲۳	درک موقعیت شوهر
۲۴	سازگاری

۲۴	آرامش بخشی
۲۴	اشاره
۲۵	۱. عوامل از میان رفتن آرامش
۲۵	۲. نقش زن در آرامش بخشی
۲۶	همکاری و کمک به شوهر
۲۶	مراقبت اخلاقی
۲۷	مشورت در زندگی
۲۷	تثبیت جایگاه شوهر در خانواده
۲۸	انجام وظایف زنشویی
۲۸	فاطمه زهرا (ع)، اسوه همسر شایسته
۲۹	فصل: سوم خانه داری
۲۹	اشاره
۲۹	ارزش خانه داری
۲۹	راه و رسم خانه داری
۳۰	اشاره
۳۰	۱. مرتب و آراسته سازی خانه
۳۰	۲. نظافت و بهداشت
۳۰	۳. آشپزی
۳۱	۴. تحمل مشکلات خانه داری
۳۱	۵. خدمت
۳۱	مدیریت در خانه داری
۳۱	اشاره
۳۱	یک. سامان دهی خانه
۳۱	دو. تغذیه

۳۲	سه. مدیریت اقتصادی
۳۲	اشاره
۳۲	۱. حفاظت از اموال شوهر:
۳۲	۲. قناعت:
۳۳	۳. مصرف بهینه:
۳۴	۴. حمایت مالی از شوهر:
۳۴	مهمان داری
۳۴	اشاره
۳۴	۱. آسان گیری
۳۴	۲. همراهی با مهمان
۳۵	۳. پذیرایی شایسته
۳۵	۴. ناچیز نشمردن نعمت خدا
۳۵	۵. به خدمت نگرفتن مهمان
۳۵	۶. انس گیری با مهمان
۳۵	۷. بدرقه
۳۶	آداب معاشرت
۳۶	اشاره
۳۶	۱. معاشرت با نیکان
۳۶	۲. رعایت موازین شرعی
۳۷	۳. رعایت آداب اسلامی
۳۷	فصل چهارم نقش مادری
۳۷	اشاره
۳۸	ارزش و اهمیت مادری
۳۹	لذت مادری

- وظایف مادری ۳۹
- اشاره ۳۹
۱. تأمین نیازهای عاطفی ۴۰
۲. تغذیه ۴۱
۳. نظافت و بهداشت ۴۲
۴. تربیت ۴۲
۵. ادب آموزی و تعلیم ۴۴
- حقوق مادری ۴۵
- درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ۴۵

مدیریت زن در خانواده

مشخصات کتاب

سرشناسه: یوسفیان نعمت‌الله عنوان و نام پدیدآور: مدیریت زن در خانواده/ نویسنده نعمت‌الله یوسفیان؛ [برای] پژوهشکده تحقیقات اسلامی. مشخصات نشر: قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انتشارات زمزم هدایت ۱۳۸۷. مشخصات ظاهری: ۱۰۴ص. شابک: ۱۰۰۰۰ ریال ۲-۷۵-۲۸۵۴-۹۶۴-۹۷۸: وضعیت فهرست نویسی: فایا یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۰۳] - ۱۰۴؛ همچنین به صورت زیرنویس. موضوع: زناشویی (اسلام) موضوع: اسلام و خانواده موضوع: خانه‌داری -- مدیریت موضوع: خانواده شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولی فقیه. پژوهشکده تحقیقات اسلامی. انتشارات زمزم هدایت شناسه افزوده: پژوهشکده تحقیقات اسلامی رده بندی کنگره: BP۲۵۳/۲ ی/۴م ۱۳۸۷ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۴۲ شماره کتابشناسی ملی: ۱۲۷۲۸۹۱

مقدمه

ضرورت مدیریت در اجتماع کوچک خانواده بر کسی پوشیده نیست. اسلام، سرپرستی خانواده را برعهده مرد گذاشته و او را در عرصه خانوادگی قوام و حاکم قرار داده است و در عین حال توانایی‌های زن را نادیده نگرفته و مسئولیت مدیریت داخلی کانون خانواده را به او سپرده است. شوهرداری، خانه‌داری و نقش مادری سه وظیفه اصلی و خطیر زن در خانواده است که بدون برخورداری از تدبیر و مدیریت از عهده آنها بر نخواهد آمد. مدیریت شایسته زن و شوهر در خانواده است که از آنها الگو و اسوه می‌سازد و این مدیریت بر اجتماع نیز اثری سازنده میگذارد. در مقابل، سوء مدیریت هر کدام از زن و شوهر در این عرصه آثار نامطلوبی از خود بر جای میگذارد و گاه به فروپاشی خانواده می‌انجامد. زن چگونه می‌تواند وظایف خود را در خانواده به شایستگی انجام دهد؟ شوهرداری چیست و چه اهمیتی دارد؟ اصول و راه و رسم آن چیست؟ زن چه نقشی در آرامش شوهرش دارد؟ خانه‌داری چیست؟ چه جایگاهی دارد؟ راه و رسم آن چیست؟ زن چگونه می‌تواند کانون خانواده را مدیریت کند و مایه گرمی و نشاط اعضای خانواده گردد؟ نقش مادری چیست؟ لذت مادری چگونه است؟ مادر چه وظیفه‌ای در تربیت فرزندان دارد و توجه به چه نکاتی در تربیت بر او لازم است و حقوق مادری چیست؟ اینها برخی از پرسشهایی است که پاسخ آنها را در کتاب حاضر می‌یابید. در این کتاب سعی شده است مطالبی عرضه گردد که در اداره خانه و خانواده مفید باشد. به مناسبت هر بحثی کوشیده‌ایم از آیات و روایات بهره‌گیریم به این امید که کوشش ما مرضی خداوند متعال باشد. در پایان از پژوهشگر ارجمند حجت‌الاسلام جناب آقای نعمت‌الله یوسفیان که زحمت تهیه و تدوین این متن را برعهده داشتند، تقدیر و تشکر می‌شود. پژوهشکده تحقیقات اسلامی

فصل اول کلیات

اشاره

در عالم، بنایی محبوب تر از خانواده در پیشگاه خداوند سبحان نمی‌توان سراغ گرفت. تشکیل چنین بنایی، نیازی اجتماعی است و شرع مقدس اسلام بر آن تاکید فراوان دارد. قرآن کریم، مسلمانان را به ازدواج و تشکیل خانواده ترغیب میکند. روایات بسیاری در ارزش و اهمیت و تقدس بنای خانواده از اهل بیت (ع) نقل شده است. خرد انسانی نیز آن را امری مستحسن دانسته و بر آن تشویق

میکند. در آیه ای می خوانیم: **وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُقَهِّنُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ** (نور. ۳۲) بی همسران خود و غلامان و کنیزان درستکار را همسر دهید. اگر تنگدستند، خداوند آنان را از فضل خویش بی نیاز خواهد کرد و خداگشایشگر داناست. پیغمبر اکرم (ص) می فرماید: هر کس دوست دارد از سنت من پیروی کند، باید ازدواج کند که ازدواج سنت من است. ۱۱. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۱۸. زنی حضور امام باقر (ع) شرفیاب شد و عرض کرد: من زنی تارک دنیا هستم. حضرت پرسید: منظورت از ترک دنیا چیست؟ گفت: تصمیم دارم هیچگاه ازدواج نکنم. فرمود: چرا چنین تصمیمی گرفته ای؟! گفت: تا فضیلت و شرافتی در راه خدا کسب کنم. حضرت فرمود: اگر تنها زیستن فضیلت بود، فاطمه (س) از تو به آن سزاوارتر بود؟ زیرا هیتی فضیلتی نیست که کسی در آن از فاطمه سبقت گیرد و پیش تازد. ۱. در سخنی از حضرت رضا (ع) می خوانیم: اگر درباره ازدواج حتی آیه ای نازل نشده بود و سنت و روایتی نیز وجود نداشت، همان نیکی به خویشان و انس و الفتی که با دیگران در آن وجود دارد به اندازه ای هست که انسان عاقل و خردمند، به آن رغبت کند و انسان موفق و کاردان به سوی آن شتاب ورزد. ۱۲. همان، ص ۲۱۹. همان، ص ۲۶۴. ازدواج در منظر اسلام، پیمانی است مقدس و به تعبیر فقها شائبه ای از عبادت در آن وجود دارد ((وَفِيهِ شَائِبَةٌ الْعِبَادَةِ)). ۱ از این رو، فقه اسلامی ازدواج را مستحب مؤکد و گاه واجب اعلام کرده است. ۱. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۷۹، ۲۰۲ و ۳۵۷. مقدس بودن ازدواج و کانون خانواده را از چند جهت می تو ان تبیین کرد: نخست اینکه، ازدواج، حصار خوددی را در هم می شکند و با این پیمان، دو گل به هم می پیوندند و روحی واحد را تشکیل می دهند و از حصار خودپرستی خارج میگردند. اسلام، زن و مرد مجرد را که تن به ازدواج نمی دهند مذمت کرده است. دوم اینکه، ازدواج از افتادن به گناه و معصیت جلوگیری می کند و موجبات طهارت و تعالی روح را فراهم می سازد. سوم اینکه، ازدواج، یگانه مکتب صلاحیتدار تربیت نسل آینده است و چیزی نمی تواند جایگزین آن شود. ۱۱. ر. ک. همان، ج ۵، ص ۲۰۲-۲۰۳ و ۳۵۷-۳۵۸، ۷۲-۷۳.

ضرورت و اهمیت مدیریت در خانواده

مدیریت و رهبری یک ضرورت اجتماعی است. مجموعه های انسانی بدون مدیریت، سامان نمیگیرد و بی نظمی و هرج و مرج شیرازه آن را فرو می پاشاند. خانواده هم که سلول اولیه پیکره اجتماع است، بدون مدیریت اصولی و صحیح سامان نخواهد یافت. ضرورت و اهمیت این مسئله آنچنان آشکار است که رسول خدا (ص) در هر اجتماع دو سه نفری بر مدیریت یک نفر تأکید می ورزد و می فرماید: **إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فِي سَفَرٍ فَأَمْرُوا أَحَدَكُمْ**. ۱ هرگاه سه نفری مسافرت کنید، یکی را مدیر قرار دهید. امام علی (ع) نیز می فرماید: **إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ يَعْمَلُ فِي إِمْرَتِهِ الْمُؤْمِنُ، وَيَسْتَمِعُ فِيهَا الْكَافِرُ** ۲ مردم به زمامداری نیک یا بد نیازمندند، تا در سایه حکومت و مدیریت او، مومن به ۱. محجة البیضا، ج ۴، ص ۵۸. ۲. نهج البلاغه، خطبه ۴۰. کار خود مشغول شود و کافر هم بهره مند گردد. مدیریت خانواده، با همه محدودیت و کوچکی، ابعاد گوناگونی دارد: همانند ابعاد بسیار مهم اخلاقی، تربیتی، فرهنگی، اقتصادی، حقوقی و بهداشتی. این ابعاد در روابط حاکم بر زن و شوهر و سایر اعضای خانواده وجود دارد و تدبیر امور خانواده در این جنبه ها، ظرافتها و دشواریهای خاصی دارد و این مسئله نیز تأکیدی است بر ضرورت و اهمیت مدیریت اصولی و درست در خانواده. تدبیر در معیارهایی که اسلام در گزینش همسر بیان کرده است و نیز اوصافی که برای زنان و مردان شایسته برشمرده است، ما را به ضرورت و اهمیت مدیریتی شایسته در عرصه خانواده رهنمون می سازد.

نقش مرد در مدیریت خانواده

در اسلام، سرپرستی و مدیریت خانواده به دو جهت به مرد واگذار شده است؛ اول: خصوصیات در مرد است که در زنان نیست؛

مانند ترجیح قدرت تفکر بر نیروی عاطفه و احساسات و همچنین داشتن نیروی جسمی بیش تر که با اولی بتواند بیندیشد و نقشه طرح کند و با دومی بتواند از حریم خانواده خود دفاع نماید. دوم: تعهد مرد برای پرداختن هزینه های زندگی، مهریه همسر و تامین زندگی ابرومندان همسر و فرزند، در حالی که زنان از نظر اسلام تعهدی در این زمینه ندارند. ۱ قرآن کریم می فرماید: الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ... (نساء: ۳۴) مردان، سرپرست زنانند، به دلیل آنکه خدا برخی از ایشان را بر برخی برتری داده و به دلیل آنکه از اموالشان خرج ۱. ر. ک. تقسیم نمونه، ج ۳، ص ۳۷۰. میکند. قوام بودن به معنای مدیریت بر مبنای حکمت و مصلحت است برای تدبیر بهتر خانواده و تکلیفی است که بر دوش مرد نهاده شده است تا زن و فرزندان خود را در حمایت و حفاظت خود به شکلی شایسته سرپرستی کند و منشا خدمات بسیار بزرگی به اجتماع انسانی گردد. این قوامیت هرگز به معنای فضیلت معنوی مرد نسبت به زن و قرب بیش تر او به درگاه خداوند نیست. در ماده ۱۱۰۵ قانون مدنی - براساس آیه یاد شده - می خوانیم: "در روابط زوجین ریاست خانواده از خصایص شوهر است." در توجیه این قاعده گفته اند: هر اجتماعی را باید رئیسی باشد که کارها را هماهنگ کند و در صورت بروز اختلاف، نظر او قاطع باشد. خانواده نیز از این قانون مستثنی نمی تواند بود. اصولاً زن و شوهر باید با صفا و صمیمیت و توافق یکدیگر امور خانواده را اداره کنند. لیکن اگر درباره مسائل خانواده بین آنان اختلاف نظر و سلیقه پدید آید، نظر مرد به عنوان رئیس خانواده مقدم خواهد بود و زن باید نظر او را بپذیرد. ۱۱. مختصر حقوق خانواده، دکتر سید حسین صفایی، دکتر اسدالله امامی، ص ۱۲۰. بدیهی است که مدیریت مرد در خانواده به معنای حاکمیت مطلق او نیست. از این رو، مرد باید توجه کند که مدیریت او به خود کامگی، خودمحوری و جباریت منجر نشود. مرد، حق تحکم و استبداد ندارد و نباید نظر و اندیشه خویش را بر اعضای خانواده تحمیل کند و خواست و نظر آنان را به هیچ انگارد. امام صادق (ع) کسی را که دیگران را کوچک شمرد و به آنان تحکم کند و زور بگوید، جبار خوانده است: "مَنْ حَقَرَ النَّاسَ وَتَجَبَّرَ عَلَيْهِمْ فَذَلِكَ الْجَبَّارُ". ۱۱. بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۲۲۰. مرد باید مدیریت خویش را بر رفتار انسانی بنا کند و روش رسول خدا (ص) در پیش گیرد تا نقش خود را در تدبیر خانواده به شکلی شایسته ایفا کند. آن حضرت، در خانواده رفتاری انسانی داشت و مهربان ترین مردم به خانواده خویش بود و همین شیوه مدیریتی را از پیروانش می پسندد. از این رو، می فرماید: أَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ. ۱. نزدیک ترین شما به من در قیامت کسانی اند ۱. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۵۰۷. که اخلاقشان نیکوتر است و با اعضای خانواده بهتر (و انسانی تر) رفتار کنند. نیز می فرماید: أَحْسَنُ النَّاسِ إِيمَانًا... الطَّفُّهُمْ بِأَهْلِهِ وَ أَنَا الطَّفُّكُمْ بِأَهْلِي. ۱. بهترین مردم در ایمان و تدین، کسانی هستند که با خانواده خود مهربان ترند و من از همه شما به خانواده ام مهربان ترم. در حدیثی دیگر سفارش میکند: با همسران خود مهربان باشید و دلهاشان را شاد کنید تا با شما زندگی کنند. ۱. همان. آنان را به کاری مجبور نسازید، خشم آنها را در نیاورید و آنچه را به آنها دادید باز پس نگیرید مگر با رضایت و اجازه آنان. ۱۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۵۲.

نقش زن در مدیریت خانواده

شوهر داری، خانه داری و مادری سه وظیفه اصلی زن در خانواده است. اگرچه اسلام مدیریت خانواده را بر مرد واگذار کرده است، ولی نباید نقش مدیریتی زن را در ایفای وظایف یاد شده نادیده گرفت. آنچه یک زن نمونه را در ایفای وظایف خود در خانه و خانواده موفق می کند، به کارگیری اصول و شیوه های مدیریت اسلامی در شوهر داری، خانه داری و تربیت فرزند است. از این رو، موفقیت مرد در مدیریت خانواده نیز تا حد زیادی به معاونت و همکاری زن وابسته است. بنابراین می توان گفت که هر کدام از مرد و زن در حوزه خانواده بهره ای از مدیریت دارند؛ مرد، قوام و سرپرست خانواده است و موظف است برای اداره زندگی طرح و برنامه بریزد، زن و فرزندان را از نظر مالی، فکری و بدنی حمایت و حفاظت کند و هزینه زندگی آنان را تامین نماید. زن نیز

در این مسئولیت، معاون و همکار مرد است. علاوه اینکه خود در حوزه داخلی منزل، سه وظیفه اصلی دارد که مدیریت کردن، لازمه آن است. از این رو، نقش زن در مدیریت خانه و خانواده اگر بیش تر از مرد نباشد کم تر نیست.

مشارکت زن و مرد در مدیریت خانواده

زن و مرد در خانواده یک واحد را تشکیل می دهند و یک روحند در دو بدن: من کیم لیلی و لیلی کیست من مایکی روحیم اندرد و بدن از این رو، وظایف آنان در خانواده اشتراک آنان در مدیریت را اقتضا میکند. به همین سبب است که اسلام هر دو را در حوزه خانواده مسئول می شمارد. رسول خدا (ص) می فرماید: ... وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَىٰ بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ. مرد، سرپرست و نگهبان اعضای خانواده خویش و در برابر آنان مسئول است و زن، سرپرست و نگهبان خانه شوهر و فرزندان است و درباره آنها بازخواست می شود. ۱. میزان الحکمه، ج ۴، ص ۳۲۷. برخی از جهاتی که زن و شوهر می توانند با یکدیگر مشارکت نمایند و زندگی مشترک خود را سامان بخشند، عبارتند از: - هدفگذاری و برنامه ریزی برای زندگی آینده خود؛ - تصمیمگیریها: از قبیل مشورت و تصمیم گیری در چگونگی اداره زندگی، هزینه کردن و غیر آنها؛ - کمک و همکاری؛ زن و شوهر در این جهت می توانند بهترین نقش را در زندگی و پیشرفت یکدیگر ایفا کنند. زن، به شوهر خود کمک میکند تا مسئولیتهای اجتماعی اش را بهتر انجام دهد و مرد نیز، در امور خانه داری یا پیشرفت علمی به همسرش مدد می رساند تا احساس دلگرمی بیش تری کند و بهتر بتواند به وظایفش عمل کند و از طرفی به امور معنوی خود نیز برسد؛ - عبور از مشکلات و دشواریهای زندگی؛ برای مثال زن با درک موقعیت شوهرش، سختیهای زندگی مشترک را تحمل میکند، به شوهرش مشورت فکری می دهد، از او دلجویی میکند، سختیهای زندگی را با درایت خود برایش آسان و ناچیز جلوه می دهد و از جهات روحی تقویتش میکند تا بتواند با سختیهای زندگی مبارزه کند و با نشاط و دلگرمی و با توکل به خدا به زندگی مشترک خود ادامه دهند؛ - بچه داری و تربیت فرزند. اگرچه زن از نظر شرعی و قانونی وظیفه ای در این باره ندارد؛ چنانکه موظف به امور خانه داری هم نیست؛ ولی زنان مسلمان و مکتبی این مسئله را وظیفه اخلاقی خود می دانند. برای اینکه زن در انجام بهتر این وظیفه توفیق بیش تر می یابد مشارکت شایسته مرد را می طلبد، تا نسلی صالح تربیت کنند و به جامعه تحویل دهند.

وظایف مدیریتی

اشاره

پیش از پرداختن به وظایف مدیریتی در حوزه خانواده، خوب است تذکر دهیم که مدیریت خانه و خانواده برای زن و شوهر به علم و آگاهی فراوانی نیاز دارد. زن و شوهر جاهل، نمی توانند بار سنگین مسئولیت خانه و خانواده را بر دوش کشند و در اداره زندگی خود توفیق چندانی نخواهند یافت و از زندگی زناشویی خود ثمره مطلوبی به دست نمی آورند؛ برخلاف زن و شوهر آگاه و با اطلاع که در زندگی، صاحب روش و اسلوبی ویژه هستند و از همان آغاز به گونه ای شایسته زندگی مشترک خود را بنا میکنند و روز به روز بر استحکام پیوند خانوادگی می افزایند و ثمره زندگی مشترکشان نسلی سالم و صالح است که به جامعه انسانی تقدیم میکنند و از این طریق منشا خدمات فراوان به اجتماع می شوند. بنابراین، برای مدیریت خانواده، اولین گام این است که زن و شوهر بر آگاهیهای خود در زمینه خانه و خانواده، چگونگی تأمین اقتصاد خانواده، روابط زن و شوهر، تربیت فرزند و غیره بیفزایند و دست کم هر کدام در این باره چند کتاب مفید مطالعه کنند و یا از تجربیات افراد موفق بهره گیرند. زن و شوهر در تدبیر امور خانه و خانواده وظایفی برعهده دارند که برخیاز آنها عبارتند از:

۱. تصمیم‌گیری

زن و شوهر باید قبل از هر چیز برای چگونگی انجام وظایف و مسئولیت‌هایی که شرع مقدس اسلام برعهده آنها گذاشته، تصمیم‌گیری کنند و برای این مقصد اطلاعات و آگاهی‌های دینی خود در زندگی مشترک را به دقت بررسی کنند و درصدد یافتن راه چاره باشند. علاوه اینکه از مشورت با یکدیگر برای اداره بهتر زندگی غافل نشوند و با توجه به این دو مسئله با اعتماد به نفس و توکل بر خدا در امور مختلف زندگی زناشویی تصمیم بگیرند.

۲. برنامه ریزی

پس از آنکه زن و شوهر در مسائل زندگی به تصمیم‌گیری رسیدند، برای تحقق بخشی و اجرای آن، به برنامه ریزی نیاز دارند. آنها برای ساختن زندگی آرمانی، باید حتی برای کارهای ساده زندگی خود برنامه ریزی کنند. سرپرستی خانواده برای مرد و خوب شوهرداری کردن، خانه داری و تربیت درست فرزندان نیاز به برنامه ریزی دقیق و اصولی دارد.

۳. سازماندهی

هدف از سازماندهی در اینجا، تقسیم کار در مجموعه خانواده است؛ به گونه ای که زن و شوهر، به وظیفه و مسئولیت خود آشنا شوند و بر همان اساس انجام وظیفه کنند. تعیین حدود مسئولیت افراد در خانواده، عدالت را به زندگی مشترک هدیه میکند و سبب شادابی و نشاط و پویایی خانواده می شود. امام علی (ع) و حضرت فاطمه (ع) در آغاز زندگی مشترک خود خدمت رسول خدا (ص) رسیدند و از ایشان خواستند که کارهای خانه را میانشان تقسیم کند. رسول خدا (ص) فرمود: "کارهای داخل خانه را فاطمه (ع) انجام دهد و کارهای خارج برعهده علی (ع) باشد. فاطمه زهرا (ع) با خوشحالی فرمود: جز خدا کسی نمی داند که از این تقسیم کار تا چه اندازه خوشحال شدم؛ زیرا رسول خدا (ص) مرا از انجام کارهایی که مربوط به مردان است، بازداشت. ۱" شایسته آن است که زن و شوهر در سازماندهی، به فرزندان نیز توجه کنند و آنها را در اداره امور خانواده سهیم سازند تا از سنین کودکی و نوجوانی با شخصیت بار آیند و احساس مسئولیت کنند. ۱. بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۹۱.

۴. هماهنگی

خوب بودن زن و مرد برای موفقیت در زندگی مشترک کافی نیست، بلکه ترکیب صحیح و هماهنگ آنها عامل موفقیت است. از این رو، ارتباط آنها با یکدیگر هرگز نباید به شکل تحکم و استبداد درآید. آنان باید با صمیمیت و مهربانی و اخلاق اسلامی سلامت خانواده را تضمین کنند.

۵. ایجاد انگیزه

از وظایف سنگین زن و شوهر در اداره خانواده، ایجاد انگیزه در یکدیگر و فرزندان است. هیچ کس بدون انگیزه سراغ کاری نمی رود. از این رو، هر کدام از آن دو باید با درایت و هنرمندی خود، انگیزه، نشاط، عشق به زندگی و روحیه خدمتگزاری را در طرف مقابل زنده کنند تا فرزندان نیز از فضای ایجاد شده تاثیر پذیرند و با روحی متعالی بارآیند. تعالیم اسلامی برای ایجاد انگیزه در محیط خانواده در میان زن و شوهر و فرزندان کم نیست. تنها کافی است مروری گذرا در روایات و سیره معصومین (ع) داشته باشیم. به عنوان مثال، ابراز محبت، هدیه دادن، گوش دادن به درد دل‌های یکدیگر، درک موقعیت همسر و احترام متقابل - که در

اسلام به آنها سفارش شده است - آنان را امیدوارتر و با انگیزه تر میکند. همچنین شخصیت دادن به فرزندان و تشویق‌های به موقع آنها زندگی را برایشان دلپذیرتر می‌سازد.

۶. بررسی عوامل موفقیت و شکست

گاه زن و شوهر بر اثر نا آگاهی و کمی تجربه در زندگی مشترک موفقیت چندانی حاصل نمیکنند و به آرمان خود نمی‌رسند. آنان در این گونه موارد چگونه می‌توانند از ناکامیهای خود پل‌پلی برای پیروزیهای آینده بسازند، ضعف‌ها را بشناسند، کمبودها را حس کنند و موضع‌گیریهای نادرست را اصلاح نمایند؟ البته زن و شوهر باید نهایت کوشش خود را به کار گیرند تا هرگز در زندگی مشترک شکستی رخ ندهد، ولی در صورت بروز چنین امری باید با مشاوره مکرر با یکدیگر و یا اهل خیره علل را بررسی کنند و درصدد چاره جویی برآیند. بدیهی است که برای چنین کاری لازم است حقایق تلخ زندگی خود را با تسلط بر نفس با دقت بررسی کرد، از توجیه و یا گناه خود را به گردن دیگران افکندن پرهیز نمود، تعصب و رودرواسی را کنار گذاشت و با توکل و استمداد از خدا برای رسیدن به زندگی آرمانی برنامه ریزی کرد.

۷. تشویق

زن و شوهر نباید در اداره امور خانه و خانواده از اصل قدردانی و تشویق غافل باشند، از خدمات صادقانه یکدیگر قدردانی کنند و تشویق را در متن کار خود قرار دهند. به کارگیری تشویق در تربیت فرزند از اهمیت خاصی برخوردار است؛ چنانکه تنبیه و توبیخ نیز اگر بیجا و اصولی صورت گیرد، در اصلاح اخلاق و رفتار آنها مؤثر است.

آسیبهای سوء مدیریت در خانواده

اشاره

منظور از سوء مدیریت در خانه و خانواده این است که مرد به عنوان سرپرست خانواده نتواند خوب مدیریت کند و برای تامین هزینه زندگی و برآوردن نیازهای زن و فرزند توانایی لازم و کافی نداشته باشد و در هدایت و حمایت از آنها کوتاهی کند، روابط سالم با اعضای خانواده نداشته باشد و با تحکم و استبداد بخواهد کارها را پیش ببرد و فضای خانواده را با تندی و خشونت به محیطی نا امن تبدیل کند. زن نیز به عنوان مدیر داخلی با سوء تدبیر خود نتواند خوب شوهرداری کند و در سامان دادن امور خانه و تربیت صحیح فرزندان عاجز بماند. بدیهی است که این سوء مدیریت از ناحیه زن یا شوهر و یا هر دو آسیبهایی جدی و جبران ناپذیری به خانواده و اجتماع وارد می‌سازد.

۱. خانواده

آسیبهای سوء مدیریتی در خانه و خانواده دامن زن و شوهر و فرزندان را میگیرد و بنیان خانواده را سست می‌سازد. برخی از این قبیل آسیبها عبارتند از: ۱- ۱. محرومیت از لذت زناشویی اولین ضربه سوء مدیریت زن و شوهر در خانواده متوجه خود آنان می‌شود و زندگی مشترک را برای آنها تیره و تار می‌سازد؛ به گونه ای که لذتی از زندگی مشترک نمی‌برند، از صفای اتحاد در جان محروم میگردند و همچون دو بیگانه زندگی را سپری میکنند. مردی که در خانواده مستبد و خودرأی است، تحکم میکند و به وظایفش در برابر همسر خود به خوبی عمل نمیکند، لذت زندگی را از او میگیرد و او را به انواع اضطرابها، دلهره ها و نگرانیها

دچار می‌سازد. زنی هم که هنر دلبری ندارد، نمی‌تواند زندگی را به خوبی سامان دهد. با بی‌صبری، تق و غر زدن، توقعات بی‌جا و زبان درازی در برابر شوهر، روزگار را برایش تیره می‌سازد و آسایش و راحتش را بر هم زده، لذت زندگی را از او می‌گیرد. زن و شوهر در چنین خانواده‌ای پیوسته احساس ناکامی و شکست میکنند و چشمشان به زندگی دیگران و خوشبختی آنهاست. زن احساس می‌کند به آرزوی خود نرسیده است و از زندگی ناامید می‌شود و مرد احساس میکند همسرش شایسته او نیست. از این رو، از زندگی خود احساس رضایت نمی‌کند. ۱-۲. محرومیت فرزندان از تربیت صحیح دومین قربانی، سوء مدیریت در خانواده، فرزندان هستند. فرزندان که اسیر دست پدر و مادری مستبد و جاهل و خودخواه و بی‌تدبیرند، به سبب فضای ناامنی که برایشان ایجاد شده، از تربیت صحیح محروم می‌گردند. خانواده، که باید امن‌ترین پناهگاه فرزندان باشد بر اثر سوء مدیریت پدر و مادر به جهنمی سوزان مبدل می‌شود. فرزندان در چنین خانواده‌ای احساس بی‌پناهی میکنند. سوء مدیریت والدین موجب اضطراب روحی فرزندان شده، آنان را در معرض انواع اختلالات رفتاری و انحرافات اخلاقی قرار می‌دهد. ۱-۳. فروپاشی خانواده مهم‌ترین آسیب سوء مدیریت زن و شوهر این است که روابط آنها را تیره می‌سازد و این تیرگی روابط به مرور منجر به نزاع و کشمکش می‌شود و در پاره‌ای از موارد به جدایی آنان می‌انجامد. ریشه بسیاری از انحرافات عاطفی و جنسی مردان و زنان را باید در سوء مدیریت آنان جست. اگر زن نتواند با درایت خود نیازهای عاطفی و جنسی شوهر خود را برآورد و نتواند زندگی او را سامان دهد و اگر مرد نتواند از زن خود همسری آرمانی بسازد و نیازهای گوناگون او را بر طرف سازد، زمینه را برای انحراف یکدیگر فراهم خواهند ساخت و ثمره این بی‌کفایتی در تدبیر خانواده، سستی و فروپاشی خانواده است. در چنین خانواده‌ای نه مرد دل و دماغ زندگی دارد و نه زن.

۱.۲ اجتماع

سوء مدیریت زن و شوهر در خانواده به طور غیر مستقیم بر اجتماع تأثیر نامطلوب می‌گذارد. برخی از این آسیبها عبارتند از: ۱-۲. محرومیت از عواطف اجتماعی چون سوء مدیریت زن و شوهر روابط آن دو را تیره می‌سازد و هر یک از آنها از محبت خالصانه دیگری محروم میگردد، به طور غیر مستقیم در اجتماع تأثیر گذاشته، اجتماع را از عواطف انسانی محروم می‌سازد. همسر و فرزندان که گرفتار سوء مدیریت زن در خانواده اند، از محبت خالصانه اش محروم میگردند، نمی‌توانند در اجتماع با رویی گشاده و اخلاقی پسندیده ظاهر شوند و به دیگران ابراز عواطف کنند. زنی هم که قربانی سوء مدیریت شوهر است و از محبت و عواطف او محروم است، نمی‌تواند با دوستان و آشنایان و بستگان و همسایگان خود روابط عاطفی برقرار کند. ۲-۲. محرومیت از انسانهای صالح زن، به طور غیر مستقیم در ساختن اجتماع نقش دارد. زن، مرد را می‌سازد و مرد اجتماع را. زن، به دو صورت می‌تواند مرد را بسازد: یکی اینکه فرزند خویش را تربیت کند و به اجتماع تحویل دهد. دیگر اینکه، شوهر را مرد کامل کند و روانه اجتماع سازد. ۱. حال اگر زن سوء مدیریت داشته باشد و نتواند تأثیر فرهنگی لازم بر شوهر و فرزندان داشته باشد، به همان مقدار اجتماع را از وجود انسانهای صالح و شایسته محروم خواهد ساخت. ۲-۳. شیوع مفاسد اجتماعی ریشه بسیاری از مفاسد اجتماعی، بی‌بند و باریها و بزهکاریها به خانواده، تربیت خانوادگی و سوء مدیریت زن و شوهر برمی‌گردد و این مطلبی است که کسی نمی‌تواند آن را انکار نماید. ۱. ر. ک. یادداشتهای شهید مطهری، ج ۵، ص ۷۷.

فصل دوم شوهرداری

از نقشهای مهم زن در خانه و خانواده، نقش همسری اوست. خداوند، زن را جفت مرد و مایه آرامش و سکون او آفریده است. ارزش همسر خوب را با مال و زیورآلات دنیا نمی توان سنجید. ۱ همسر شایسته، در روایات اسلامی، مایه سعادت‌مندی مرد و خیر دنیا و آخرت معرفی شده است ۲ و او را کارگزار خداوند سبحان لقب داده اند. ۳ وظیفه اصلی زن در نقش همسری، خوب شوهرداری کردن است. شوهرداری عبارت است از: نگه داری و مراقبت از شوهر، فراهم سازی اسباب رضایت خاطر او، به دست آوردن دل او، مراقبت اخلاق و رفتار او، تشویق او به کارهای نیک و بازداشتنش از کارهای بد، تحمل او و سختیهای زندگی اش برای رضای خدا، نظارت‌در بهداشت و تغذیه اش، و خلاصه از او مدیری لایق و کاردان، مربی و پدری نمونه، انسانی محبوب و آبرومند و شخصیتی مفید و مؤثر ساختن. ۱. ر. ک، بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۶. ۲. ر. ک، وسائل‌المشععه، ج ۱۴، ص ۲۳. ۳. ر. ک، کافی، ج ۵، ص ۳۲۵.

اهمیت شوهرداری

شوهرداری از نظر اسلام ارزشی معادل جهاد دارد. ۱ زنی که در سنگر خانواده با تمام وجود خود، با عشق و امید و شور و نشاط انجام وظیفه میکند، در اجر و پاداش همانند مجاهدی است که جان خویش را در طبق اخلاص گذاشته و در راه خدا با دشمن می جنگد. برای روشن تر شدن ارزش شوهرداری ماجرای زیر را با هم می خوانیم: عده ای از زنان مدینه نگران این بودند که مبادا وظایفی که برعهده آنان واگذار شده قدر و قیمتی نداشته و همه وظایف مقدس و قدر و قیمت دار به مردان اختصاص یافته باشد. از این رو، اسماء، دختر یزید انصاری را به نمایندگی نزد رسول خدا (ص) فرستادند تا پیام گالایه آمیزشان را به حضرت ابلاغ کند و جواب بگیرد. وقتی اسماء وارد شد که رسول خدا (ص) در میان جمع اصحاب بود. گفت: پدر و مادرم قربانت. من نماینده زنانم. ما زنان میگوییم خداوند بزرگ تو را هم بر مردان مبعوث فرمود و هم بر زنان. تو تنها پیامبر مردان نیستی. ما زنان نیز به تو و خدای تو ایمان آوردیم. ما زنان در خانه های خویش نشسته، حاجت شما مردان را برمی آوریم و فرزندان شما را می پرورانیم؛ اما از آن طرف می بینیم وظایف مقدس و کارهای بزرگ و ارجمند و پر اجر و با ارزش به مردان اختصاص یافته و ما محرومیم. مردانند که توفیق جمعه و جماعت دارند، به عیادت بیماران می روند، در تشییع جنازه شرکت میکنند، حج مکرر انجام می دهند و از همه بالاتر توفیق جهاد در راه خدا دارند. وقتی مردی از شما به حج یا جهاد می رود، ما زنان هستیم که اموالتان را نگهداری میکنیم، برای جامه های شما نخ می ریسیم و فرزندان شما را تربیت میکنیم. چگونه است که ما در زحمتهای شریک شما مردان هستیم؛ اما در وظایف بزرگ و مقدس و کارهای پر اجر و پاداش شرکت نداریم و از همه آنها محرومیم؟ رسول اکرم نگاهی به اصحاب کرد و فرمود: ((آیا تاکنون از زنی سخنی به این خوبی و منطقی بدین رسایی در امور دین شنیده اید؟)) یکی از اصحاب گفت: ((خیال نمیکنم این سخن از خود این زن باشد.)) رسول خدا به جواب این مرد اعتنا نکرد. رو کرد به اسماء و فرمود: ای زن! آنچه میگویم درست فهم کن و به زانی که تو را فرستاده اند نیز بگو. پنداشتی که هر که مرد شد به واسطه این کارها که برشمردی توفیق اجر و پاداش و فضیلت می یابد و زنان محرومند؟ نه؟ چنین نیست. زن اگر خوب شوهرداری و خانه داری کند، نگذارد محیط پاک خانه با غبار کدورت آلوده شود، اجر و پاداش و فضیلت و توفیقش معادل است با همه آن کارها که مردان انجام می دهند. وقتی اسماء این جواب را شنید، چهره اش از خوشحالی برافروخته شد و با خوشحالی به سوی همفکرانش برگشت. ۱. ۲. امام علی (ع) فرمود: (جهاد المرأه حسن التبعيل؛ جهاد زد به این است که خوششوهرداری کند.) بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۵۲. ۲. مجموعه آثار، شهید مطهری، ج ۱۹، ص ۵۳۸-۵۴۰ به نقل از اسد الغابه، ج ۵، ص ۳۹۸-۳۹۹.

اصول شوهرداری

اشاره

منظور ما از این اصول، آن دسته حقوق، تعهدات و تکالیفی است که برعهده زن گذاشته شده است. از نظر اسلام، حق شوهر بر زن از همه حقوق برایش بالا-تر است ۲ و او تنها در پر تو ادای حق شوهر است که می تواند حق خدا را ادا کند ۳ برخی از اصول شوهرداری براساس ضوابط اسلامی عبارت است از: ۲. میزان الحکمه، ج ۴، ص ۲۸۳. ۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۵۷.

۱. تمکین

براساس شرع مقدس اسلام زنی که عقد دائم شده، باید خود را برای هرگونه لذتی که شوهر می خواهد تسلیم نماید و بدون عذر شرعی حق ندارد از مباشرت با او ممانعت کند. ۴ اسلام، روابط جنسی زن و مرد را فقط در قالب ازدواج و محیط خانوادگی پذیرفته است و این امر علاوه بر اینکه موجب امنیت روانی زوجین می شود، خانواده را نیز از خطر فساد و فروپاشی نجات می دهد. ۴. ر. ک. توضیح المسائل، امام خمینی (ره)، مسأله ۲۴۱۲.

۲. اطاعت و فرمانبری

بر زن واجب است در استمتاع، بیرون رفتن از خانه و برخی اعمال مستحبی که با حقوق شوهر منافات دارد، از شوهرش اطاعت کند و شوهر در چارچوب مقرّر شرعی باید انتظار اطاعت از همسرش داشته باشد، همسر نیز در خارج از آن چارچوب ملزم به اطاعت نیست. زنی به حضور رسول خدا (ص) آمد و گفت: ای رسول خدا حق شوهر بر همسرش چیست؟ آن حضرت پاسخ داد: حق شوهر آن است که همسرش از اطاعت او (در امور مشروع) سرپیچی نکند، بدون اجازه از اموالش صدقه ندهد، بدون اجازه او روزه مستحبی نگیرد، در برابر میل او- هر جا که مناسب است- تمکین کند و بدون اجازه از خانه اش خارج نشود. ۱. ۱. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۱۲.

۳. آراستگی

در اسلام سفارش شده است که زن، خود را تنها برای شوهر بیاراید و زینت کند، زیباترین لباسها را بپوشد، خود را معطر و خوشبو نماید و به بهترین شکل ممکن برای شوهرش دلبری کند. زن حق ندارد آرایش و زیبایی خود را به نامحرمان ارزانی کند. رسول خدا (ص)، زنی را که خود را خوشبو کند و از منزل خارج شود، تا به خانه برنگشته از رحمت خدا دور دانسته است. ۲. همان حضرت می فرماید: بهترین زنان شما زنی است که مطیع شوهر است، برای او آرایش میکند، ولی زینتش را برای بیگانگان ظاهر نمی سازد و بدترین زنان شما زنی است که در غیاب شوهر زینت میکند. ۳. امام باقر (ع) می فرماید: بر زن لازم است خود را خوشبو کند، بهترین لباسهایش را بپوشد، به بهترین وجه زینت کند و با چنین وضعی صبح و شب با شوهرش ملاقات نماید. ۲۴. ر. ک. بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۴۷. ۳. همان، ص ۲۳۵. ۴. همان، ص ۲۲۸.

۴. پاسداری از حریم عفاف

از جمله مسائلی که مهر و صفای شوهر را به همسرش افزون و بنیان خانواده را مستحکم می سازد این است که زن، حریم عفاف و ارزشهای خانوادگی را حفظ کند. مهم ترین توقع شوهر از همسرش این است که در نهایت عفت و پاکی باشد، دست و دل و دیده از نامحرم دور بدارد و از تماس با نامحرمان بپرهیزد: چرا که حفظ ناموس از بزرگترین تعصبهایی است که در مردان وجود

دارد. زن باید تنها از آن شوهرش باشد و هرگز و به هیچ عنوان نباید دست بیگانه ای به او برسد. مرد به قدری حساس است که نمی تواند تحمل کند همسرش حتی به تصویر مردی بیگانه اظهار علاقه کند. رسول خدا (ص) می فرماید: هر زن شوهرداری که چشمش را از نگاه حرام به غیر شوهرش پرکند، مغضوب پروردگار جهان است. ۱ در روایتی دیگر می فرماید: مردم! زنها بر شما حقی دارند و شما هم بر آنها حقی دارید. حق شما بر زنان این است که کسی را که شما رضایت ندارید بدون اجازه به منزلتان وارد نکنند. ۲ همان حضرت می فرماید: ای علی! چهار چیز کمرشکن است: ... یکی از آنها زنی است که شوهرش از او محافظت نماید، ولی او به شوهر خود خیانت میکند. ۱۳. همداد، ج ۱۰۴، ص ۲۳۹. همان، ج ۷۶، ص ۳۴۸. همان، ج ۷۵، ص ۳۳۸.

۵. مدیریت خانه

مدیریت داخلی خانه در اسلام، تکلیفی الزامی بر زن نیست، بلکه او براساس سنت اسلامی و از نظر اخلاقی خود را به چنین کاری متعهد می شمارد و به آن تن می دهد. زن برای حفظ و تحکیم بنیان خانواده وظیفه دارد کانون خانوادگی را برای زندگی مشترک گرم نگه دارد؛ به گونه ای که مرد رغبت کند در آن زندگی نماید و یا پس از پایان کار روزانه علاقه مند شود به سوی خانه بیاید و در آنجا آسایش و آرامش پیدا کند. ۱۱. ر. ک. نظام حیات خانواده در اسلام، دکتر علی قائمی، ص ۱۳۲.

۶. خوش اخلاقی

اسلام از زن خواسته است که در تعامل با شوهر خوش اخلاق باشد. خوش اخلاقی در سخنی از امام صادق (ع) این است که زن با نرمخویی و دور از تندخویی با شوهرش رفتار کند، پاکیزه سخن بگوید و با خوش رویی با او رو به رو شود. ۲ زن خوش اخلاق بانرمخویی، شیرین زبانی و چهره ای گشاده و لبی خندان، دل شوهرش را شکار میکند، عشق و محبت او را به خود جلب می نماید و او را به زندگی علاقه مند و امیدوار می سازد، غم و اندوه را از دل او می برد و زندگی را سرشار از نشاط و شادی میکند. رسول خدا (ص) می فرماید: خوش خلقی، دوستی و محبت را پایدار می سازد. ۳ امام علی (ع) می فرماید: هرکس خوش اخلاق است، راههای زندگی برایش هموار می گردد. ۴. ر. ک. بحارالانوار، ج ۶۸، ص ۳۹۶. همان، ج ۷۷، ص ۱۵۰. شرح غررالحکم، ج ۵، ص ۳۰۶.

راه و رسم شوهرداری

اشاره

زنانی که در برخورد با شوهر آداب و اخلاق اسلامی را مراعات میکنند، از بهترین زنان شمرده شده اند و از آنان ستایش شده است. پیامبر اکرم (ص) از زنان برتر و نمونه با اوصاف زیر یاد میکند: بچه آور، مهربان و شوهر دوست (محبوب، و پاکدامن، عزیز و محترم نزد خویشان و متواضع و تسلیم در برابر شوهر، محافظت از خود در برابر بیگانه، حرف شنو و مطیع نسبت به شوهر. ۱ درباره بدترین زنان نیز می فرماید: بدترین زنان شما... زنی است که نزد خویشانش ذلیل و بی مقدار است، به شوهرش بزرگی می فروشد، نازا و کینه توز است، از کار زشت روی نمی گرداند، در غیاب شوهر، خود را می آراید و در حضور وی بی آرایش است، از شوهرش حرف نمی شنود، عذرش را نمی پذیرد و از خطایش در نمی گذرد. ۲ امام رضا (ع) در روایتی از امام علی (ع) پنج طایفه از زنان را از برترین همسران شمرده و از آنان به عنوان عمال و کارگزاران خدا یاد کرده است. این پنج طایفه عبارتند از: زن آسانگیر؛ زن رام و مطیع؛ زن خوش اخلاق و نرمخو؛ زنی که در وقت خشم و غضب شوهر نیارآمد تا رضایت او را به دست آورد؛

زنی که در غیاب شوهر، آبرو و حیثیت او را حفظ کند. ۳. شوهرداری آداب و راه و رسمی دارد که برخی از آنها به قرار زیر است: ۱. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۹. ۲. ازدواج در اسلام، ص ۶۲. ۳. کافی، ج ۵، ص ۳۲۵.

۱. عشق ورزی و دلبری

مرد، تشنه محبت است و زن می تواند با عشق ورزی به او در روح و جانش نفوذ کند، به او امید و نشاط بخشد، اضطراب و نگرانی او را برطرف سازد و به ساحل آرامش رهنمونش نماید. رسول خدا (ص) می فرماید. وظیفه زن این است که ملازم خانه شوهر باشد، به او عشق بورزد، از خشم او دوری جوید، آنچه رضای شوهرش است انجام دهد و به پیمانهایش وفادار باشد. ۱. زن باید با آرایش و زینت، پوشیدن لباسهای زیبا، نرمخویی، گشاده رویی، شیرین زبانی، صداقت و پاکی و مانند آن دلبری کند و محبت شوهر را به خود جلب نماید. ۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۳۸.

۲. گرامی داشتن شخصیت شوهر

مرد نیز مانند زن دوست دارد محترم و گرامی باشد، تحقیر و توهین، خاطرش را آزرده می سازد و نشاط و توانایی کار و زندگی را از او میگیرد. ولی اگر به او احترام نهند، احساس بزرگی و شخصیت میکند، نیرو میگیرد و برای تلاش و فعالیت بیش تر آماده می شود. به استقبال شوهر رفتن و خوش آمدگویی به او، سلام و احوال پرسی، ادب و نزاکت در گفتار، پرهیز از توهین و تحقیر شوهر به هر شکلی، قطع نکردن کلام او در هنگام سخن گفتن، محترمانه او را صدا زدن، تعریف و تمجید از او نزد دیگران و مانند آن، اموری هستند که زن به وسیله آنها می تواند شخصیت شوهرش را گرامی بدارد. امام صادق (ع) می فرماید: چه سعادت مند است زنی که شوهرش را گرامی بدارد و او را نیازارد و در هر حال اطاعتش کند. ۱۱. همان، ص ۲۴۷.

۳. وفاداری

ازدواج، قرارداد و پیمانی است که زن و شوهر با امضای آن دست بیعت به هم می دهند که در همه حال با هم و یار و غمخوار یکدیگر باشند. رشته الفت و محبت زن و شوهر به یکدیگر باید به قدری نیرومند باشد که در هر حال بر سر عهد و پیمان خویش بمانند و در خوشی و ناخوشی، در بیماری و سلامت و در وسعت و تنگ دستی با هم باشند. انسانیت و شرافت اقتضا میکند که زن و شوهر تا پایان عمر بدین پیمان مقدس وفادار مانند و در مشکلات زندگی و حوادث روزگار عهد خویش را فراموش نکنند. ۱. قرآن کریم مؤمنان را به وفاداری به عهد و پیمان ستوده، می فرماید: *وَأَلْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذْ عَاهَدُوا*. (بقره: ۱۷۷) آنان کسانی هستند که به عهد خود، هنگامی که عهد می بندند وفا می کنند. و از پیمان شکنی نهی کرده، می فرماید: *وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهُمَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا*. (نحل. ۹۲) همانند آن زنی نباشید که پشمهای تابیده خود را پس از استحکام و امی تابند. امام باقر (ع) در شرح این آیه فرمود: زنی به نام ریظه از قبیله بنی تیم، احمق و سبک مغز بود. نخهایی از مو می تابید و وقتی به پایان می رسید، تابیده هایش را باز کرده، و امی تابید. سپس به تابیدن آنها می پرداخت. خداوند متعال آنان را که عهد و پیمان می شکنند، به چنین زن سبک مغزی تشبیه کرده است. ۲. امام علی (ع) می فرماید: پیمانهای شما گردن بندهایی هستند که تا روز قیامت بر گردن آویخته اید. کسی که پیوند آنها را نگه دارد (و به آنها وفادار باشد)، خداوند او را به مقصود می رساند و کسی که نقض عهد کند خداوند او را به خود و امی گذارد. ۱۳. ر. ک. همسر داری، ص ۱۵۲-۱۵۵. ۲. تفسیر نورالثقلین، ج ۳، ص ۸۲. ۳. میزان الحکمه، ج ۷، ص ۴۹.

۴. تشکر و قدردانی

رسم شوهرداری این است که وقتی زن می‌بیند همسرش برای تامین هزینه زندگی زحمت میکشد و حاصل دسترنج خود را در طبق اخلاص نهاده و رایگان به او تقدیم میکند، یا اسباب و لوازم زندگی تهیه کرده و به منزل می‌آورد و...، از کارهایش قدردانی و تشکر کند. امام زین العابدین (ع) می‌فرماید: در روز قیامت خداوند به بنده ای می‌گوید: از فلانی (که به تو احسانی کرد) سپاسگزاری کردی؟ بنده می‌گوید: پروردگارا من تو را سپاس گفتم. خداوند می‌فرماید: چون از او تشکر نکردی، مرا نیز سپاس نگفته‌ای! سپس امام (ع) می‌فرماید: شکر گزارترین شما از خدا کسی است که نسبت به مردم بیش تر قدردان و سپاسگزار باشد. ۱ امام صادق (ع) می‌فرماید: بهترین زنان شما زنی است که وقتی شوهرش چیزی آورد سپاسگزاری کند و اگر نیاورد، راضی باشد. ۱۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۹۹. ۲. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۹.

۵. صبر و بردباری

در روایات، صبر و شکیبایی زن در برابر فقر و نداری، بد اخلاقی شوهر، ناملایمات و آزارهایی که از زندگی با شوهر می‌بیند، جهاد شمرده شده است. ۱ زن صبور از آتش جهنم ایمن است. ۲ رسول خدا (ص) می‌فرماید: من زنی را که از خانه اش دامنکشان برای شکایت از شوهر بیرون رود، دشمنی دارم. ۳ همچنین می‌فرماید: زنی که بر بد اخلاقی شوهرش صبر کند، خداوند پاداش آسیه همسر فرعون را به او می‌دهد. ۴ اصمعی که مردی متمکن و بنا به قولی وزیر هارون بود، می‌گوید: روزی به شکار رفتم، در بیابان بی آب و علفی گم شدم. تشنگی مرا از پای درآورده بود، خیمه ای در وسط بیابان دیده، به طرف آن رفتم. دیدم زنی جوان در خیمه نشسته، به او سلام کردم و از او تفضای آب کردم، دیدم رنگش تغییر کرد. گفت: در خیمه آب هست، ولی اجازه ندارم از آن به تو بدهم، ولی مقداری شیر برای ناهار دارم، این را به تو می‌دهم. شیر را به من داد. نگاهش با دقت به بیرون خیمه بود، تا اینکه شترسواری از دور آمد و رسید و آن زن آبی را که به من نداده بود، با خود برداشت و رفت و دست و پای پیرمرد سیاهی را که تازه از راه رسیده بود، شست. مرد بسیار بد اخلاق بود و به من هیچ اعتنا نکرد و با زن هم به تندی برخورد کرد. در هر حال از جا بلند شدم و زن مرا بدرقه کرد. گفتم: ای خانم! حیف از تو نیست که با این جوانی و جمال، به آن مرد دل بسته‌ای، به چه چیز او علاقه مندی؟ به مالش، یا اخلافش، یا جمال و زیبایی اش؟! او که پیرمرد بد ترکیبی بیش نیست! رنگ چهره زن پرید و گفت: اصمعی! گمان نمی‌کردم تو که وزیر هارون هستی، تمامی و سخن چینی کنی؟! پیغمبر (ص) فرمود: "ایمان دو نیمه است: یک نیمه آن صبر و نیم دیگر آن شکر است." ۵ من باید خدا را به واسطه اینکه نعمت جوانی و جمال به من داده و اخلاق خوب نصیب کرده، شکر کنم و شکر این نعمت، به این است که با این شوهر بسازم و در برابر بد اخلاقی او صبر کنم. دنیا میگذرد و من می‌خواهم با ایمان کامل از دنیا بروم. ۱۶. کافی، ج ۴، ص ۹. ۲. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۲۴. ۳. نهج الفصاحه، ص ۱۹۴. ۴. محجبه البیضاء، ج ۳، ص ۹۷. ۵. ر. ک. بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۵۳. ۶. ر. ک. در محضر حضرت آیه الله العظمی بهجت، ج ۱، ص ۲۹۹.

۶. خوش بینی

زن باید از کار شوهر و مشکلات شغلی او آگاه باشد، تا دیر آمدن او را به خانه به حساب چیزهای دیگر نگذارد، اگر شوهر پس از ورود به خانه از خود بد اخلاقی نشان می‌دهد، گمان نکند که او از زن و فرزند بیزار است، بلکه این تندی را به حساب خستگی فکری و ناراحتیهای بگذارد که محیط بر شوهرش تحمیل کرده است. بدبینی بلائی خانمان سوزی است که اگر زنی گرفتارش شود، زندگی را بر شوهر و فرزندانش به جهنمی سوزان مبدل می‌سازد و بنیان خانواده را سست میکند. قرآن کریم می‌فرماید: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از بسیاری از گمانها اجتناب کنید؛ زیرا بعضی گمانها گناه است. ۱ رسول خدا (ص) می‌فرماید: هر کس به مرد یا زن مومن تهمت زند، خدا در روز قیامت، او را بر تلی از آتش نگه می‌دارد تا به کیفر اعمالش برسد. ۲ امام علی (ع) می‌

فرماید: بدگمانی کارها را تباہ می سازد و بدیها را برمی انگیزد. ۱۳ . حجات (۴۹)، آیه ۱۲. ۲ . بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۱۹۴. ۳ . شرح غررالحکم، ج ۴، ص ۱۳۲.

۷. عفو و گذشت

زندگی زناشویی بدون گذشت و چشم پوشی دوام نمی یابد. زن شایسته از لغزشهای شوهر درمیگذرد و عذرش را می پذیرد. در روایتی از پیغمبر اکرم (ص) زنی که عذر شوهر را نمی پذیرد و از خطاهایش در نمیگذرد، از بدترین زنان شمرده شده است. ۱ همان حضرت می فرماید: از یکدیگر درگذرید، تا کینه ها از میانتان رخت برنندد. ۲. ازدواج در اسلام، ص ۶۲. ۲ . کنز العمال، ج ۳، ص ۳۷۳.

۸. رازداری

زندگی زناشویی و تمام آنچه زن از زندگی خانوادگی، اخلاقیات شوهر و راز و رمزهای زندگی مشترکشان می داند و اطلاع دارد، اسراری است که باید در نگه داری آن بکوشد و برای هیچکس حتی خویشان و نزدیکان و دوستان صمیمی اش بازنگوید. چه ضرورتی دارد که انسان سفره دلش را برای هرکس و ناکس باز کند و زندگی زناشویی اش را به خطر بیندازد. امام صادق (ع) فاش سازی اسرار را موجب سقوط دانسته است: ((افشاء السرِّ سُقُوطُ.)) ۱ آن حضرت توصیه میکند: اگر با کسی دوست شدی، همه اسرار را به او مگو. تنها چیزهایی را با او در میان گذار که اگر افشا شوند، لطمه نخوری؛ زیرا هر دوستی ممکن است روزی دشمن شود ۲ همان حضرت می فرماید: هر زنی راز شوهرش را پنهان نماید، به طوری که هیچ کس بر آن آگاه نشود، در درجه و ردیف حور العین (بهشتی) خواهد بود، مگر اینکه آن راز، معصیت و در غیر اطاعت پروردگار باشد که پنهان کردنش برای بانوان حلال نیست. ۳. ۱ . البحارالانوار، ج ۷۸، ص ۲۳۹. ۲ . همان، ج ۷۵، ص ۷۱. ۳. لثالی الاخبار، ج ۳، ص ۲۸۳. (برای مثال شوهرش ضد انقلاب، جاسوس، فاجاقچی و مانند آن باشد که در این صورت موظف است مراتب را به مقامات مسئول اطلاع دهد و جایز نیست در این گونه موارد رازداری کند.)

۹. آداب دیگر

برخی دیگر از آداب و اخلاقیات شوهرداری به طور خلاصه عبارت اند از: آمادگی برای ورود شوهر به خانه و استقبال از او، برخورد مناسب در برابر خشم و غضب شوهر مانند سکوت و عکس العمل نشان ندادن در برابر او تا شعله خشم فرو نشیند، جلب رضایت او، عیبجویی نکردن و تق نزدن برای او، پرهیز از بهانه جویی و توقعات بیجا، آزار ندادن و زخم زبان و طعنه نزدن به او، هنگام سخن گفتن شوهر با جان و دل به حرفهایش گوش دادن و منت نهادن بر شوهر. مردی خدمت رسول خدا (ص) آمد و عرض کرد: همسری دارم که هر گاه وارد خانه می شوم، به استقبال می آید و چون خارج می شوم، بدرقه ام میکند و زمانی که مرا اندوهگین می بیند، میگوید: (چرا اندوهگینی) اگر برای روزی غصه می خوری، بدان که دیگری آن را برعهده گرفته است و اگر برای آخرت غصه می خوری، خدا بر اندوهت بیفزاید. رسول خدا (ص) فرمود: خداوند کارگزارانی دارد و چنین زنی از کارگزاران خداست و نصف اجر شهید را دارد. ۱ رسول خدا (ص) می فرماید: بهترین زنان، زنی است که وقتی خشمگین شود یا شوهرش براوخشم گیرد، به شوهرش بگوید: دستم را در دست تو می گذارم تا از من راضی نشوی، خوابه چشمم نمی رود. ۲ همچنین می فرماید: هر زنی که شوهر خویش را با زبان بیازارد، خداوند هیچ کار واجب و مستحب را از او نمی پذیرد و کار نیکش را قبول نمیکند؛ اگرچه روزها روزه بگیرد و شبها به عبادت پردازد، مگر اینکه شوهرش را از خویشتن راضی کند. ۳ امام صادق (ع) می فر

ماید: هر زنی که به شوهرش بگوید: "من از تو هیچ خیری ندیدم! اعمال نیکویش باطل و محو می شود. ۱۴. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۷. ۲. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۹. ۳. همان، ص ۲۴۴. ۴. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۱۵.

درک موقعیت شوهر

زن شایسته از وقتی که قدم به خانه شوهر می نهد، میکوشد روحیات و موقعیت ویژه همسرش را با زیرکی دریابد و خود را با شرایط خاص مادی و معنوی شوهرش سازگار کند. او با درایت می نگرد و می اندیشد که شوهرش چه موقعیتی دارد و چگونه مردی است، آیا همسرش یک پاسدار است یا روحانی، معلم یا استاد دانشگاه، یا کاسب بازاری و یا یک کارگر ساده و غیر آن. شغل شوهر و مسئولیت اجتماعی او چه اقتضائات و دشواریهایی دارد و او در برابر این موقعیت چه نقشی می تواند ایفا کند تا شوهرش موفقیت بیش تری کسب نماید و خدمات مؤثر تری برای کشور و هموطنانش ارائه دهد. بدون تردید خانه محل آرامشی و آسایش مرد است. او وقتی از میدان مبارزات زندگی و برخورد با حوادث و مشکلات آن خسته می شود، به خانه پناه می برد تا تجدید نیرو کند و خویشتن را برای حضور در صحنه اجتماع و انجام مسئولیتهای اجتماعی آماده نماید و ریاست این آسایشگاه مهم برعهده زن گذاشته شده است. حال اگر زن از مسئولیت سنگین و حساس خود در برابر شوهرش آگاه باشد و از حدود تأثیر و نفوذش در روحیه شوهر مطلع باشد بهترین نقش را در زندگی شوهرش ایفا میکند، او را در انجام ماموریتها و مسئولیتهای اجتماعی اش یاری می دهد و بزرگ ترین پشتوانه روحی اش خواهد شد. هنگامی که همسرش با تنی خسته و کوفته به خانه باز میگردد از مهربانیها، دلگرمیها و نوازشهایش برخوردار سازد، تحسین و تشویقش کند، از زحمات و تالاشهایش قدردانی نماید، او را برای شروع روز کاری دیگر آماده اش کند و به وسیله نوازشهای بی شائبه اش تن خسته و رنجورش را تسکین دهد. به جهت چنین نقشی است که اسلام شوهرداری را در ردیف جهاد قرار داده است. حضرت علی (ع) می فرماید: جهاد زن به این است که خوب شوهرداری کند. ۱۱. اگر زن، موقعیت شوهرش را به خوبی درک کند و خوب شوهرداری نماید نه تنها اسباب عظمت و ترقی او را فراهم خواهد ساخت، بلکه در خدمت او به اجتماع نیز شریک خواهد شد. مقام معظم رهبری می فرماید: هر تلاشی که یک مرد در میدانهای مختلف انجام می دهد، به میزان زیادی مرهون همکاری، همراهی، صبر، سازگاری همسر اوست؛ همیشه همین طور بوده است. فرموده اند: ((جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ)). حسن تبعل یعنی چه؟ عده ای خیال میکنند زن این است که فقط وسایل راحتی مرد را فراهم کند. حُسن تبعل فقط این نیست؛ این جهاد نیست؛ جهاد این است که زنان مبارز، مومن و فداکار، وقتی شوهرهایشان مسئولیتهای سنگینی دارند، بار آن سنگینی به میزان زیادی روی دوش آنها می افتد... وقتی مرد خسته می شود، اثر خستگی او در خانه ظاهر می شود. وقتی به خانه می آید، خسته، کوفته و گاهی بداخلاق است و این بداخلاق و خستگی و بی حوصلگی ناشی از محیط کار، به داخل خانواده منعکس می شود. حالا این خانم اگر بخواهد جهاد بکند، جهاد او این است که با این زحمات بسازد و آنها را برای خدا تحمّل کند؟ این می شود "حسن التبعل" ۲ همچنین خطاب به مردان می فرماید: من اعتقاد دارم... که مادرها و به خصوص همسران شما در اجر و ثواب شما شریک اند، این دیگر بسته به نوع همکاری است که کرده اند؛ گاهی پنجاه درصد شریک اند، گاهی شصت درصد و گاهی هم هفتاد درصد شریک اند. ۳ و خطاب به خانمها می فرماید: شما خانمها اگر از ناحیه همسران زحمتی را متحمل می شوید که آن همسر این زحمت را به خاطر کار و تلاش و مجاهدت، بر شما تحمیل میکند، این زحمت پیش خدای متعال اجر دارد؛ ولو یک لحظه و یک ساعتش را هیچ کس نفهمد. خیلیها از زحمات خانمها آگاهی ندارند. مردم عادت کرده اند که. خیال کنند زحمت، چیزی است که انسان با بازو و بدن و جسم خود انجام می دهد؛ نمی دانند زحمات روحی و عاطفی گاهی سنگین تر است. آقایان، خیلی از زحمتهای شما را درست ملتفت نیستند؛ اما خدای متعال که "لا یخفی علیه خافیة" است - هیچ چیزی از او پوشیده نمی ماند - ناظر کار شماست و شما اجر دارید. ۱۴. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۵۳. ۲.

سخنان معظم له در دیدار سپاه حفاظت ولی امر در تاریخ ۱۸/۷/۱۳۸۱. ۳. همان. ۴. همان.

سازگاری

سازش و مدارای زن و شوهر در زندگی جزء واجبات است و دوام زندگی مشترک به این سازگاری وابسته است. منظور از سازگاری در اینجا تحمل، ساختن و تطبیق خود با شرایط و وضعیتی است که پس از ازدواج برای زوجین در زندگی مشترک پیش آمده است: به گونه ای که خود را با شرایط و وضعیت جدید تطبیق دهند، با یکدیگر همراهی و سازش کنند و از یکدیگر دلسرد نشوند که بگویند این مرد یا این زن دیگر به درد من نمی خورد. ۱. سازگاری وظیفه ای است که اسلام برعهده زوجین قرار داده است و آنها باید سازگار باشند. هر دو باید با هم بسازند و بنا را بر این بگذارند که زندگی خانوادگی را سالم و کامل و آرام و همراه با محبت و عشق متقابل اداره کنند و این را ادامه دهند و حفظ کنند. ۲. اگر به این دستور اسلام در زندگی زناشویی عمل شود، هیچ خانواده‌ای متلاشی نمی شود و از بین نمی رود. متلاشی شدن خانواده ها بیشتر برای این است که زن و شوهر یکدیگر را ملاحظه و رعایت نمیکنند. مرد بلد نیست که رعایت کند و زن، بلد نیست که از عقل خویش بهره بگیرد. او تندی و خشونت میکند و این شکیبایی نمی کند. هم خشونت شوهر و هم سرکشی زن مشکل ساز است. اگر او خشونت نکند و اگر وقتی اشتباه کرد، این سرکشی نکند و یکدیگر را ملاحظه کنند و با همدیگر بسازند، هیچ خانواده ای متلاشی نخواهد شد. ۳. اگر زن عیبی در شوهر خود می بیند، باید بداند که هیچ انسانی بی عیب نیست. خود او نیز ممکن است عیبی داشته باشد. از این رو، براساس پیمانی که با ازدواج با شوهرش بسته است، باید بنا را بر تحمل بگذارد. حال، اگر اصلاح پذیر است، با درایت و هنرمندی اصلاحش کند، ولی اگر دید اصلاح نمی پذیرد شایسته آن است که با او بسازد و زندگی را از آنکه هست بر خود تلخ تر نکند. ستیزه جویی زن، نزاع و درگیری، ایراد گرفتن به شوهر، بهانه گیریهای بی مورد از شوهر و زندگی او و خویشتان او و به رخ کشیدن عیبهایش جز تلخ کردن زندگی نتیجه ای ندارد. رسول خدا (ص) می فرماید: زنی که با شوهرش نسازد و او را بر چیزهایی وادارد که بیش از توانایی اوست، اعمالش مقبول خدا نیست و در قیامت، مغضوب پروردگار جهان است. ۴. همچنین می فرماید: خداوند به من دستور داده که با مردم مدارا کنم؛ همانگونه که به انجام دادن فرایض فرمان داده است. ۵. وقتی سازگاری و مدارا با مردم چنین حکمی دارد، سازش در محیط خانواده تکلیفش معلوم است. همانگونه که زن و شوهر مؤمن نباید در ادای نماز کوتاهی کنند، سازش با یکدیگر در زندگی زناشویی را نیز باید پاس دارند. ۱. ر. ک. مطلع عشق، ص ۹۰. ۲. ر. ک. همان، ص ۹۱-۹۲. ۳. ر. ک. همان، ص ۹۱. ۴. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۴۴. ۵. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۵۴۰.

آرامش بخشی

اشاره

فلسفه زندگی خانوادگی - علاوه بر تداوم نسل، تربیت نسل صالح و ارضای نیازهای طبیعی و غریزی - آسایش و آرامش و کمک گرفتن مرد از نیروی نشاط زن است. مرد و هر کسی که کار فرساینده میکند به کانونی نیاز دارد که آسایش بخش روح و فراموشخانه رنجهای روزانه اش باشد و به او تسلی خاطر و اطمینان بدهد. ۱. زن که مظهر جمال خداوند است، مایه آرامش و سکون مرد آفریده شده است و اوست که اضطراب، و پریشانی روحی مرد را درمان میکند و در محیط خانواده به آرامش رهنمونش می سازد. قرآن کریم می فرماید: وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ. (روم: ۲۱) از نشانه های خدا این است که از نسل خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدانها آرام گیرید و

میانان دوستی و رحمت نهاد. آری، در این (نعمت) برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است. امام سجاد (ع) می‌فرماید: **وَ أَمَا حَقَّ رَعِيَّتُكَ بِمَلِكِ النِّكَاحِ، فَإِنَّ تَعَلَّمَ أَنَّ اللَّهَ جَعَلَهَا سَيِّئًا وَمُسْتَرَاحًا وَأَنْسَاءً وَوَأَقِيَةً... ۲** حق همسر که با پیوند ازدواج زیر دست و در اختیار تو قرار گرفته، آن است که بدانی خدا او را دل‌آرام، راحت بخش، انیس و نگهدار تو ساخته است. البته معنای آرامش بخش بودن زن برای مرد، آن نیست که مرد نباید مایه سکون و آرامش زن باشد، بلکه منظور این است که زن در این جهت نقش محوری دارد. او مظهر انس و محبت و آرامش است و از این جهت مجهز تر و غنی تر از مرد است. خداوند قابلیت‌ها و توانایی‌های بیش تری از این نظر به زن داده است و غلبه با اوست و گرنه مرد نیز موظف است تکیه گاه زن و مایه انس و آرامش او باشد: چنان که امام علی (ع) چنین آرامشی را حق زن دانسته، می‌فرماید: **فَإِنَّ لَهَا حَقَّ الرَّحْمَةِ وَالْمَوَانِسَةِ**. حق زن این است که با او مهربانی کنی، همدم و آرامش بخش وی باشی. ۱. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۳۸ و ۱۸۱. ۲. تحف العقول، ص ۱۸۸، چاپ بیروت.

۱. عوامل از میان رفتن آرامش

برخی از مهم‌ترین عواملی که در محیط خانواده آرامش را بر هم می‌زنند، اضطراب و دلهره و نگرانی می‌آفرینند، دل شوهر و فرزندان را می‌لرزاند و بهار خرم زندگی زناشویی را خزان می‌کنند، عبارتند از: ۱-۱. سختی‌های زندگی فشارهای ناشی از مشکلات زندگی، دشواری کار و مسئولیت، فقر و ناداری و مانند آن که مرد با آنها دست و پنجه نرم می‌کند همواره فکر و ذهن او را مشغول و در او ایجاد نگرانی می‌کند. او در این فکر است که چگونه از این گردونه نجات یابد و کشتی خانواده را به سلامت به مقصد برساند. ۱-۲. احساس ناخشنودی از عوامل نگرانی و اضطراب مردان به ویژه در آغاز زندگی مشترک این است که احساس می‌کنند به آرمان خود دست نیافته‌اند و زن او آن کسی نیست که بتواند او را خوشبخت کند. به ویژه اگر در تعامل با همسر خویش شواهدی در این جهت پیدا کند، نگرانی اش افزون می‌شود. ۱-۳. احساس تنهایی ممکن است مرد در زندگی از دوست و آشنا و دیگر افراد خیانتها و بی‌وفایی‌های دیده‌اش باشد و از این جهت خود را تنها و بی‌یار و یاور احساس کند و نگران باشد و احساس کند همسر او نیز یکی از آنهاست و نمی‌تواند او را از این تنهایی درآورد. ۱-۴. بدبینی آزاردهنده عامل دیگری که ممکن است آرامش مرد را در خانواده بر هم زند این است که ببیند همسرش به او اعتماد ندارد و به جهت بدبینی دائم او را می‌پاید و به او ایراد می‌گیرد. ۱-۵. جدال بیهوده گاه بگومگوهای بیهوده همسرش روزگار او را سیاه می‌کند. او می‌بیند جو حاکم بر زندگی خانوادگی آرام نیست. بر سر کوچک‌ترین مسئله با او جدال می‌شود، او را می‌آزارند، تحقیر و یا توهین می‌کنند. ۱-۶. شرارتهای برخی فرزندان عامل دیگری که خانواده را دچار اضطراب می‌کند ناآرامی و شرارت برخی فرزندان است. حرف مرد به عنوان پدر در خانه و نزد فرزند خریدار ندارد. جایگاه او در خانواده متزلزل شده است. خانه، که باید محیط امنیت و آسایش او باشد، به جهنمی سوزان و تحمل‌ناپذیر تبدیل شده است. حال درصدد این نیستیم که بگوییم مقصود رکیست. ۱-۷. کاهش روابط صمیمانه خویشاوندی گاهی مرد یا زن می‌بیند پس از ازدواج، روابط صمیمی او با بستگانش تیره شده است. سردی روابط بر اثر انحطاط اخلاقی، تنشها، خصومت‌های بی‌مورد، حسادت‌ها، نمانیها و مانند آن، انسان را آزرده خاطر می‌کند.

۲. نقش زن در آرامش بخشی

همسر شایسته و باکمال به محیط خانواده آرامش می‌دهد و با عوامل اضطراب و نگرانی که ممکن است زندگی زناشویی او را به مخاطره اندازد، مبارزه می‌کند. او سختی‌های زندگی را در گفتار و عمل آسان جلوه می‌دهد و به دلجویی از شوهرش می‌پردازد که فقر و ناداری، بی‌مسکنی و سختی‌های زندگی نباید آنها را از پا درآورد و دنیا با این سختی‌ها همراه است و برای سختی‌های دنیایی

نباید غصه خورد. زن با انس و محبت سرشاری که خداوند به او داده، شوهرش را سیراب کرده، احساس تنهایی او را به همدلی و اتحاد مبدل می‌سازد. او با هنرمندی و زیرکی و انجام دادن وظایف خود در برابر شوهر به او اطمینان می‌دهد که همسر آرمانی اوست و می‌تواند او را سعادتمند کند. زن با کمالات خود، خودسازی، انس با خدا و استمداد از او می‌تواند نگرانی ناشی از احساس ناخشنودی از زندگی شوهر را به اطمینان و آرامش تبدیل کند. زن می‌تواند با پرهیز از بدبینی و بدگمانی و اعتماد به همسرش به او ثابت کند که در دلش جای دارد و ذره‌ای به او و کارهایش شک ندارد. زن با مدیریت صحیح کانون خانواده، گذشت و فداکاری، صبوری، کم کردن توقعات، چشم‌پوشی از لغزشهای شوهر در زندگی مشترک، پرهیز از جدال بیهوده، در نظر گرفتن خشنودی خدا و با اخلاق خوش و کریمانه اش در برخورد با شوهر و فرزندان، آرامش و نشاط را به زندگی مشترک هدیه می‌کند. نقش ایمان زن را در ایجاد این آرامش و نشاط نباید از نظر دور داشت. هر چه زن از قدرت ایمان بیش تر برخوردار باشد، در ایجاد محیطی صمیمی و گرم و آرام توانا تر خواهد بود.

همکاری و کمک به شوهر

بزرگ‌ترین موفقیت برای زن این است که همکار خوبی برای شوهرش باشد. مراد از همکاری در اینجا آشپزی و رسیدگی به تغذیه شوهر، شستن ظرف و لباس و مانند آن نیست، اگرچه اینها نیز کمک و همکاری است. منتها مراد از همکاری، بیش تر همکاری روحی است: به این معنا که: زن ضرورت‌های مرد را درک کند، فشار اخلاقی روی او وارد نیاورد، کاری نکند که او در امر زندگی مستأصل شود و خدای نکرده به راههای نادرست متوسل بشود. او را به ایستادگی و مقاومت در میدانهای زندگی تشویق کند و تحریص نماید. اگر چنانچه کار او مستلزم این است که یک مقداری به وضع خانوادگی مثلاً رسیدگی کافی نداشته باشد، این را به رخ او نکشد، اینها مهم است. اینها وظیفه‌هایی است از طرف زن. ۱. کمک واقعی به شوهر این است که هرگاه شوهرش در زندگی گرفتاری و مشکلی پیدا می‌کند، تردید و ابهامی برایش رخ می‌دهد، در چنین موقعیتی باید همسرش به او کمک کند، غم را از دل او بردارد، او را راهنمایی کند، اشتباهش را برطرف نماید و اگر می‌بیند خطایی از او سر می‌زند مانع شود. ۲. زن می‌تواند به شوهر خویش روحیه دهد، خستگی اش را از تنش بیرون سازد، به او تبسم کند، به او دلخوشی دهد و خلاصه اینکه بهترین یاور او در زندگی و به ویژه در امر دین باشد. رسول خدا (ص) درباره نقش همسری دختر گرامی اش حضرت فاطمه (ع) از امام علی (ع) پرسید: فاطمه (ع) را چگونه یافتی؟ علی (ع) بی‌درنگ پاسخ داد: نِعْمَ الْعَوْنُ عَلٰی طَاعَةِ اللَّهِ. ۳. او را بهترین یاور در اطاعت خداوند یافتم. ۱. مطلع عشق، ص ۸۰، ۲. ر. ک. همان. ۳. بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۱۱۷.

مراقبت اخلاقی

مهم‌ترین کمک زن به شوهرش این است که بکوشد او را دیندار نگه دارد و مراقب باشد که همسرش دیندار بماند و خطای دینی نکند. البته این مواظبت به معنای پاسبانی و دیده‌بانی نیست، بلکه مراقبت مهربانانه و پرستارانه و مراقبت اخلاقی است: اگر خانم خانه می‌بیند شوهرش دارد دچار یک انحرافی می‌شود، فرضاً در یک معامله نامشروعی دارد می‌افتد، توی رفیق بازیهای ناسالم دارد می‌افتد، اول کسی که باید او را حفظ کند، اوست؛ البته حفظ کردن هم، با محبت کردن و بازبان خوش و با منطق صحیح و با برخورد مدبرانه و حکیمانه حاصل می‌شود نه با بداخلاقی و قهر و این چیزها. ۱. اگر زن می‌بیند که شوهر او به مسائل دینی بی‌اعتناست، در نماز کاهل است، به اخلاق اسلامی پایبند نیست، در امر محرم و نامحرم، پاکی و نجسی، حلال و حرام بی‌مبالاست، به مال مردم چندان اهمیت نمی‌دهد، به شغل دولتی کم اهمیت می‌دهد و در انجام وظیفه اش کوتاهی میکند، باید او را با حکمت و اخلاق خوش و ظرافت و زیرکی زنانه، وادار به آمدن در راه خدا کند، آگاهش سازد، به او توجه دهد و کمک کند که

خویشتن را اصلاح نماید. ۲. بدیهی است که دعوا کردن، اوقات تلخی کردن و گوشه‌ای خزیدن و تق‌زدن زن در اینگونه موارد مشکلی را حل نمیکند، بلکه با راهنمایی و دلسوزی و تذکر بجا می‌تواند در شوهرش تاثیر بگذارد، دین و ایمانش را حفظ کند و سعادت‌مندش سازد. ۱. مطلع عشق، ص ۲۶۱. ر. ک. مطلع عشق، ص ۶۰-۶۲

مشورت در زندگی

اهمیت مشورت در زندگی بر کسی پوشیده نیست. خداوند تعالی به رسول اکرم (ص) تو صیه میکند در امور اجتماعی با مردم مشورت کند ((وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ)) (آل عمران: ۱۵۹) پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: لَا مُظَاهَرَةَ أَوْتَقُ مِنَ الْمَشَاوِرَةِ. ۱. هیچ پشتوانه‌ای محکم‌تر از مشاوره نیست. امام علی (ع) می‌فرماید: لَا يَسْتَعْنِي الْعَاقِلُ عَنِ الْمَشَاوِرَةِ. ۲. عاقل، خویش را از مشاوره بی‌نیاز نمی‌داند. حَقَّ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يُضِيفَ إِلَى رَأْيِهِ رَأْيَ الْعُقَلَاءِ... ۳. شایسته انسان خردمند است که رای و نظر خردمندان را بر رای خویش بیفزاید. زن باید بکوشد در امور زندگی به شوهرش مشاوره دهد و در تصمیم‌گیری‌های مربوط به زندگی خانوادگی مشارکت داشته باشد و به شوهرش کمک فکری بدهد. شوهر نیز نباید خود را از مشورت همسرش بی‌نیاز ببیند و سزاوار آن است که در امور زندگی از یکدیگر نظر بخواهند. قرآن کریم به مشاوره زن و شوهر با یکدیگر در امور خانواده و مسائل مهم تربیت فرزندان تصریح کرده است. در آیه ای می‌خوانیم: فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا. ۱. (بقره: ۲۳۳) اگر پدر و مادر بخواهند با رضایت و مشاورت یکدیگر فرزندان را از شیر بازگیرند مرتکب گناهی نشده‌اند. منظور از ((تشاور)) همفکری و هم‌رأیی و مشاوره میان زن و شوهر است و بدون تردید رضایت هر دو و نظر و رای هر دو برای صلاح حال فرزند شرط شده است: چون مادر چیزهایی از تربیت فرزند می‌داند که پدر نمی‌داند. بنابراین اگر همفکری و رایزنی نکنند فرزند آسیب می‌بیند. ۴. در غیر مورد یاد شده نیز شوهر می‌تواند از رای و نظر همسر خویش بهره‌مند گردد: چرا که برخی زنان از بهره‌هوش و خرد بالاتری برخوردار هستند و به تعبیر امام صادق (ع): "رُبَّ امْرَأَةٍ أَفْقَهُ مِنْ رَجُلٍ...؛ ۵. چه بسا زنی که در دین، شناختی ژرف‌تر از مرد دارد." ۱. بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۱۰۰. ۲. شرح غررالحکم، ج ۶، ص ۳۸۹. ۳. همان، ج ۳، ص ۴۰۸. ۴. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۱۲۴. ۵. مجمع البیان، ج ۱-۲، ص ۵۸۸.

تثبیت جایگاه شوهر در خانواده

زن برای اینکه از شوهرش فردی با شخصیت، سرپرستی لایق و توانمند و پدری نمونه و با هیبت و مهابت بسازد، به گونه‌ای که بتواند به او تکیه کند و در سایه مهابت و اقتدارش فرزندان صالح تربیت نماید، لازم است حرمت و شخصیت او را در محیط خانه نگه دارد و جایگاه او را به عنوان بزرگ‌تر در محیط خانواده تثبیت کند: به گونه‌ای که همواره به سخن و تصمیم او بها دهد. همچنین زن باید به رای و نظر مرد تکیه کند، فرزندان را به جایگاه ویژه‌اش به عنوان پدر توجه دهد و او را نزد فرزندان مهم جلوه دهد و اجازه حرمت شکنی به کسی ندهد. زن باید احترام و منزلت شوهر را چه در فضای خانواده و نزد فامیل و بستگان و چه در محیط اجتماع نگه دارد، شخصیت او را حفظ کند، اسرارش را فاش نسازد، پشت سر او عیبجویی و بدگویی نکند و در جمع فامیل و بستگان از او به بزرگی یاد کند. اگر زن، حرمت و شخصیت شوهر را نادیده بگیرد و جایگاهش را در خانواده سست کند، چگونه می‌تواند از فرزندانش انتظار احترام داشته باشد؟ رسول خدا (ص) درباره ویژگی‌های همسران شایسته، کمال و ادب را از جمله امتیازات شمرده، می‌فرماید: خَيْرُ الْجَوَارِي مَا كَانَ لَكَ فِيهَا هَوًى وَكَانَ لَهَا عَقْلٌ وَآدَبٌ. ۱. بهترین دختران (برای ازدواج) آنان هستند که میل و علاقه به او داشته باشی و از خرد و ادب برخوردار باشد. متأسفانه در برخی خانواده‌ها دیده می‌شود که زن و شوهر حرمت یکدیگر را نگه نمی‌دارند و چه بسا حتی در حضور فرزندان به یکدیگر اهانت میکنند. در این خانواده‌ها زوجین به عنوان

پدر و مادر از جایگاه ویژه ارشادی و تربیتی برخوردار نیستند و شیرازه تربیت در چنین خانواده هایی از هم می باشد. ۱. همان، ج ۱۴، ص ۱۳.

انجام وظایف زناشویی

زناشویی در اسلام برای زن و مرد امری مقدس است، از این بابت که نیمی از دین آنان را حفظ میکند و از معصیت جلوگیری می نماید. در اسلام، عمل زناشویی موجب تعامل معنوی و پاداش اخروی است. ابوذر از رسول خدا (ص) مسئله ای درباره مسائل زناشویی پرسید. حضرت به او فرمود: *إِنَّ أَهْلَكَ تُوجِرُ*. ابوذر! با همسرت بیامیز که- در رابطه با این عمل نزد خداوند متعال- پاداش داری. ابوذر با تعجب به پیامبر (ص) عرض کرد: ای رسول خدا! آمیزش کنم، پاداش اخروی می برم؟! حضرت پاسخ داد: آری همان طور که اگر آمیزش نامشروع انجام می دادی گناه کرده بودی، وقتی هم که آمیزش مشروع باشد، ثواب می بری. ۱. این روایت، مقدس بودن عمل زناشویی را از منظر اسلام روشن می سازد. اسلام برای برآوردن نیاز هر کدام از زن و شوهر تمهیداتی چیده است و هر کدام از زن و شوهر را موظف کرده است که نیازهای جنسی یکدیگر را برآورده سازند. امام باقر (ع) می فرماید: بر زن لازم است خود را خوشبو کند، بهترین لباسهایش را بپوشد، به بهترین وجه زینت کند و با چنین وضعی صبح و شب با شوهرش ملاقات کند. ۲. به مردان نیز توصیه شده: لباسهایتان را بشوید، موهائیتان را اصلاح کنید، مسواک بزنید و آراسته و پاکیزه باشید؛ زیرا بنی اسرائیل چنین نکردند و زناشان به فساد لغزیدند. ۳. اسلام برای برخورداری از نسلی پاک و سالم پیش بینها و مراقبتهایی را از قبل معمول داشته است. تولید نسل باید از راه مشروع و براساس سنت محکم اسلامی باشد. گذشته از دقتهایی که اسلام در انتخاب همسر مبذول می دارد، مراقبتهایی را نیز در چگونگی زناشویی تا تولد فرزند توصیه میکند. ۱. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۷۷. ۲. بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۸. ۳. نهج الفصاحه، ص ۷۲.

فاطمه زهرا (ع)، اسوه همسر شایسته

اسلام، فاطمه زهرا (ع) را به عنوان نمونه و اسوه زن معرفی میکند. زندگی فاطمه (ع) سراسر اسوه است. از آن جمله است شوهرداری آن حضرت. حضرت فاطمه (ع) در ننگه داری شوهرش حضرت علی (ع) که بزرگ ترین سردار اسلام بود، نمونه است. از وقتی که به خانه شوهر قدم نهاد، روحیات و موقعیت ویژه همسرش را با کیاست دریافت و به زودی توانست خود را با شرایط خاص مادی و معنوی ایشان سازگار کند. فاطمه (ع)، به تعبیر مقام رهبری همسر مردی شد که تمام زندگی اش جهاد فی سبیل الله بود و در تمام قریب به یازده سال زندگی مشترک خود، هیچ سالی، بلکه هیچ نیم سالی نگذشت که این شوهر، کمر به جهاد فی سبیل الله بسته و به میدان جنگ نرفته باشد و این زن بزرگ و فداکار، همسری شوی مجاهد خود و سرباز و سردار دایمی میدان جنگ را نکرده باشد. ۱. فاطمه زهرا (س)، دلایرام شوهرش بود. همواره او را تحسین و تشویق میکرد، فداکاریها و شجاعتهايش را می ستود و به این و سیله او را دلگرم و برای مبارزه ای دیگر در میدان نبرد آماده می نمود و با نوازشهای بی شائبه اش تن خسته و مجروحش را تسکین می داد. شوهرداری فاطمه (ع) را از زبان علی (ع) بشنوید: *لَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنَكِّشُ عَنِّي الْهُمُومُ وَالْأَحْزَانُ*. ۲. هرگاه به فاطمه می نگریستم تمام غم و غصه هایم برطرف می شد. فاطمه (ع) هرگز بدون اجازه علی (ع) از خانه خارج نشد، هیچگاه او را غضبناک نکرد، هرگز به علی (ع) دروغ نگفت و هیچگاه از دستوراتش سر پیچی نمود. آن حضرت می فرماید: به خدا سوگند! من هرگز فاطمه را ناراحت و خشمگین نکردم و بر هیچ کاری مجبورش نساختم تا آن زمان که خداوند او را به دیار ابدی برد، او نیز هرگز مرا ناراحت و خشمگین نساخت و در هیچ موضوعی با من مخالفت نکرد. ۳. وقتی علی (ع) متوجه شد سه روز است که در خانه چیزی برای خوردن وجود ندارد، از فاطمه (ع) پرسید: چرا به من نگفتی؟! پاسخ داد: پدرم مرا نهی

کرده است از اینکه از تو چیزی بخواهم و فرمود: اگر چیزی به خانه آورد که هیچ و گرنه از پسر عمویت چیزی نخواه. ۴. و نیز می فرمود: من از خدایم شرم دارم که چیزی را بر تو تکلیف کنم که توانایی بر آوردنش را نداری. ۱۵. ر. ک. سخنان رهبر معظم انقلاب در تاریخ ۲۶/۱۰/۶۸. ۲. بحارالانوار، ص ۴۳، ص ۱۳۴. ۳. همان. ۴. همان ص ۳۱. ۵. همان ص ۵۹.

فصل: سوم خانه داری

اشاره

پس از شوهر داری، مهم ترین کار برای زن، خانه داری است. خانه، کانون انس و محبت، صفا و صمیمیت و آرامش و آسایش است، پرورشگاه مردان و زنان با فضیلت است، مرکز شخصیت سازی و کلاس تعلیم و تربیت کودکان است، جامعه کوچکی است که اجتماع بزرگ انسانها را به وجود می آورد، ترقی و تنزل و صلاح و فساد اجتماع به آن وابسته است و از این رو، اصلاح اجتماع را باید از اصلاح خانواده آغاز کرد. مدیریت این پایگاه حساس زندگی برعهده بانوان است و به عبارت دیگر ترقی و تعالی و صلاح و فساد جامعه در اختیار بانوان و به اراده آنهاست. ۱. خانه داری عبارت است از: اداره خانه، سر و سامان دادن به امور داخلی خانه، کدبانویی و تبدیل خانه به کانون صفا و صمیمیت و محیطی با نشاط برای زندگی. ۱. ر. ک. همسر داری، ابراهیم امینی، ص ۲۳۵.

ارزش خانه داری

خانه داری اگرچه از نظر شرعی بر زن واجب نیست و او حتی می تواند برای کارهای داخلی خانه از شوهرش مزد بگیرد. ولی چنین کاری سنتی اسلامی است که پایه هایش را پیغمبر اکرم (ص) بنا نهاده است و امام علی (ع) و فاطمه زهرا (ع) آن را پذیرفته و زندگی خود را براساس آن شکل داد هاند. پیامبر (ص) کارها را میان آنان تقسیم کرد و کارهای خانه را به فاطمه (ع) سپرد و علی (ع) را به انجام دادن کارهای بیرونی موظف نمود. حضرت فاطمه (ع) در خانه گندم آرد می کرد، خمیر می ساخت و نان می خت، خانه را نظافت میکرد و در یک جمله آنگونه که متعهد شده بود، به کارهای خانه می پرداخت و بر این تقسیم کار بسیار شادمان بود. ۱. در ارزش خانه داری همین بس که در روایات، بهترین وسیله برای قرب زن به خدا و کمال معنوی او دانسته شده است. در روایتی می خوانیم که روزی رسول خدا (ص) از اصحابش پرسید: زن چه هنگام به خدا نزدیک تر است؟ پاسخی مناسب داده نشد. حضرت فاطمه (ع)، که از این پرسش با خبر شد، پاسخ داد: ادنی ما تَكُونُ مِنْ رَبِّهَا أَنْ تَلْزَمَ قَعَرَ بَيْتِهَا. زن، زمانی به خدا نزدیک تر است که در خانه بماند. پیامبر اکرم (ص) پاسخ حضرت زهرا (ع) را تأیید کرد و او را پاره تن خود خواند. ۲. روزی رسول خدا (ص) وارد خانه فاطمه شد. دخترش را دید که بر زمین نشسته، با یک دست فرزندش را در آغوش گرفته، شیر می دهد و با دست دیگر با آسیاب دستی گندم آرد می کند. اشک در چشمان حضرت حلقه زد و فرمود: دخترم! تلخی های دنیا را (تحمل کن و) بچش تا در آخرت، شیرین کام باشی. حضرت فاطمه (ع) رضایت خود را بر انجام دادن کارهای خانه اعلام کرده، در پاسخ پدر چنین گفت: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعْمَائِهِ وَالشُّكْرُ عَلَى آلَائِهِ. ۳. خداوند را بر نعمتهای بی شمارش شکر و سپاس میگویم. شایسته آن است که بانوان مسلمان با تاسی از سیره فاطمه زهرا (ع)، پرداختن به کارهای خانه را به عنوان وظیفه ای اصلی و یک ارزش اسلامی بنگرند و بهترین حالت برای قرب به خدا و کمال معنوی خود بدانند. ۱. ر. ک. بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۳۱ و ۸۱. ۲. همان، ص ۹۲. ۳. همان، ص ۸۶.

راه و رسم خانه داری

اشاره

پرداختن به امور خانه آدابی دارد که برخی از آنها عبارت است از:

۱. مرتب و آراسته سازی خانه

بر اساس معیارهای اسلامی، در محیط خانواده احساس و سلیقه زن حاکم است و او باید برای سامان دادن امور داخلی خانه احساس هنری و سلیقه خود را به کار گیرد و خانه را به دلخواه خود بیاراید و مرد حق ندارد احساس و سلیقه خود را بر او تحمیل کند. ۱ زن باید خانه را مرتب و منظم کند و به گونه ای زیبا و دلپذیر بیاراید که شوهر به خانه خود رغبت کند. ۱. ر. ک. دفاع از حقوق زن، محمد حکیمی، ص ۱۶۶-۱۶۷.

۲. نظافت و بهداشت

محیط خانه باید پاکیزه و نظیف باشد. تمیز کردن خانه، شست و شوی لباسها و تطهیر فرش و موکت از آلودگیها و مانند اینها اموری است که فضای خانه را پاکیزه و دلپذیر می سازد. رسول خدا (ص) می فرماید: خاکروبه ها را شب در خانه نگذارید بماند؛ زیرا جایگاه شیطان است. ۱ امام علی (ع) می فرماید: تارهای عنکبوت را از خانه هایتان بگیرید؛ زیرا باعث فقر و نداری می شوند. ۲ امام صادق (ع) می فرماید: خدا زیبا بودن و زینت کردن را دوست دارد و تظاهر به فقر و نداری را نمی پسندد، دوست دارد آثار نعمتهایش را بر بنده اش ببیند، لبالشش نظیف و پاکیزه باشد، بوی خوش استعمال کند، خانه اش را بیاراید، خانه و اطرافش را جاروب کند و قبل از غروب، چراغ را روشن نماید؛ زیرا این عمل فقر را از خانه دور میکند و روزی را زیاد می گرداند. ۳ همان حضرت می فرماید: ناخن گرفتن در روز جمعه از بیماری جذام و جنون و پسی و کوری جلوگیری میکند. ۴. بحارالانوار، ج ۷۶، ص ۱۷۷. ۲. همسرداری، ابراهیم امینی، ص ۲۴۱، به نقل از شافی، ج ۱، ص ۲۰۸. ۳. بحارالانوار، ج ۷۹، ص ۴۳۰. همسرداری، ص ۲۴۱، به نقل از شافی، ج ۱، ص ۲۱۱.

۳. آشپزی

از امور مهم خانه داری، آشپزی است. زنی که در پخت و پز و آشپزی مهارت دارد و با صرف بودجه ای کم غذاهای خوب تهیه میکند، از بهترین زنان شمرده شده است. رسول خدا (ص) می فرماید: بهترین زنان شما زنی است که خودش را خوش بو میکند و در آشپزی مهارت دارد و میانه روی را از دست نمی دهد. چنین زنی از کارکنان خداست و هرگز با شکست و پشیمانی مواجه نخواهد شد. ۱ زنی به رسول خدا (ص) عرض کرد: خدمت زن در خانه شوهر چه فضیلتی دارد؟ حضرت فرمود: در برابر هر کاری که برای اداره امور منزل انجام دهد خدا نظر لطفی به او می فرماید و کسی که مورد نظر خدا قرار گیرد عذاب نمی شود. ۲ زن کدبانو باید با ذوق و سلیقه، مراتب کاردانی خود را اثبات کند و خوشمزه ترین غذاها را تهیه نماید. رسول خدا (ص) چنین کاری را از وظایف زن شمرده، می فرماید: وظیفه زن در برابر شوهر این است که چراغ خانه را روشن و غذایی نیکو و شایسته تهیه کند. ۳ هنگامی که شوهر از کار یا اداره به منزل می آید، دو گونه گرسنه است: نخست گرسنه غذا و دیگر گرسنه محبت و احترام. او مایل است در کنار همسر و خانواده اش هم از جهت تغذیه سیر شود و هم از نظر عشق و محبت سیراب گردد. از این رو، در تعالیم اسلامی علاوه بر مهارت زن در پخت و پز به استقبال گرم از شوهر هنگام ورود به خانه سفارش شده است. ۱. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۵. ۲. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۵۱. ۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۵۴.

۴. تحمل مشکلات خانه داری

خانه داری و پرداختن به امور داخلی خانه کاری بس دشوار و حساس است و بدون صبر و تحمل نمی توان از عهده آن به شایستگی برآمد. صبر و بردباری از ویژگیهای همسر شایسته است. در روایتی سه دسته مردم، از آتش دوزخ مصون گردیده اند، یکی از آنها زنی است که بر فقر و نداری شوهرش صبر کند. ((ثَلَاثَةٌ لَا تَمْسُهُمُ النَّارُ... الْمَرْأَةُ الصَّابِرَةُ عَلَى عُسْرِ زَوْجِهَا.)) ۱۱. وسا ئل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۲۴.

۵. خدمت

تلاشهای زن در محیط خانواده، از نظر اسلام بسیار ارزشمند است و زن باید پرداختن به امور منزل را برای خود عبادت بشمارد و با شور و نشاط آنها را انجام دهد و با کم ارزش دانستن کارهای خانه و بی تابی کردن، نق زدن، آزرده شدن شوهر و یا منت گذاشتن بر او اجر خود را ضایع نسازد. در روایات می خوانیم: اگر زنی به همسرش جرعه ای آب بنوشاند، (ارزش معنوی آن) از ثواب یک سال روزه داری و شب زنده داری برای او بهتر است و خدا، ند در برابر هر جرعه آب که به همسرش می نوشاند، برای او شهری در بهشت بنا میکند و شصت گناه او را می بخشد. ۱ در روایتی دیگر می خوانیم: هر زنی که غذای گوارا برای شوهر تهیه کند خدا در بهشت خوراکیهای گوناگون برای او خلق کند و گوید بخور و بنوش در مقابل آن زحمتهای که در دوران گذشته کشیدی. ۱۲. همان، ص ۱۲۳. ۲. ازدواج در اسلام، علی مشکینی، ترجمه احمد جنتی، ص ۱۵۹.

مدیریت در خانه داری

اشاره

از مسائل مهم در خانه داری چگونگی اداره امور خانه است. اداره خانه از سخت ترین کارهایست و به دقت و ظرافت فراوانی نیاز دارد. کسی غیر از کدبانوی خانه نمی تواند به شایستگی از عهده این کار برآید. تنها اوست که با ظرافتهای زنانه، بر نامه ریزی، سازماندهی و تقسیم کار، نظارت و زیرکیهای ویژه خود قادر است کانون خانوادگی را برای زندگی گرم نگه دارد. بدیهی است که نباید بار سنگین تمام کارهای خانه بر کدبانوی خانه تحمیل گردد، بلکه لازم است که سایر اعضای خانواده نیز مشارکت نمایند و هر کدام فراخور حالشان مسئولیتی بپذیرند تا خانواده بتواند کارکردهای مؤثر خود را به خوبی ایفا کند. مدیریت زن را در خانه داری می توان شامل موارد زیر دانست:

یک. سامان دهی خانه

خانه را به چه شیوه ای باید سامان داد؟ اسباب و لوازم خانه را به چه صورتی باید مرتب کرد که دلپذیرتر باشد؟ نظافت و بهداشت آن چگونه و با چه فاصله ای در هفته و ماه صورت گیرد؟ کدبانوی خانه چگونه می تواند خانه را برای اعضای خانواده دلپذیر سازد؟ موارد یاد شده عرصه کدبانوی زبرک و هوشیار است و ذوق و سلیقه او بر آنها حاکم است. او می تواند به گونه ای عمل کند که شوهر پس از پایان کار روزانه برای بازگشت به خانه لحظه شماری کند و در آنجا به آرامش و آسایش برسد.

دو. تغذیه

کار کدبانوی خانه در پخت و پز و تهیه غذای لذیذ و خوشمزه خلاصه نمی شود. تغذیه اعضای خانواده نیاز به مدیریت قوی دارد.

اگرچه شوهر موظف است مواد غذایی لازم را برای خانه فراهم کند، ولی کدبانوی خانه است که باید درست مدیریت کند و ببیند چه نوع غذایی آماده کند که در سلامت و رشد فرزندان مؤثرتر است. او در اینجا به منزله طیب عمل میکند، بر فرزندان و سلامت و بیماری آنان، ضعف و ناتوانی و توانایی و کمبود و رشد آنها با دقت نظارت میکند و میکوشد نیازهای غذایی آنها را به خوبی برآورد. همچنین ممکن است شوهرش بیمار شود و یا دارای رژیم غذایی مخصوص باشد و هر غذایی برای او مناسب نباشد. در چنین صورتی کدبانوی خانه با عنایت به وضعیت مزاجی و تأمین سلامت او غذایی مناسب برایش فراهم می‌سازد.

سه. مدیریت اقتصادی

اشاره

تأمین هزینه زندگی از نظر شرع و قانون برعهده شوهر است و او وظیفه دارد مخارج خانواده را تأمین کند، حساب دخل و خرج زندگی را برسد و با عقل و تدبیر نیازهای اقتصادی خانواده را برآورده سازد و او مدیر مالی و اقتصادی خانواده است، ولی بانوی خانه دار نیز در این زمینه بی‌مسئولیت نیست. او نیز باید در مدیریت اقتصادی خانواده با شوهرش مشارکت و همکاری نماید. زن خانه دار برای سامان دهی اقتصاد خانواده می‌تواند در موارد زیر نقش ایفا کند و با شوهرش همکاری نماید:

۱. حفاظت از اموال شوهر:

زن در محیط خانواده امین اموال شوهر است و در حفظ آنها باید بکوشد، تصرفات او با اجازه و رضایت شوهرش باشد و بدون رضایت او حق ندارد چیزی به کسی ببخشد و یا از آن اموال برای کسی سوغات و چشم روشنی ببرد؛ حتی برای خویشان خود و یا شوهرش. رسول خدا (ص) می‌فرماید: زن، نگهبان و امانت دار اموال شوهر است و در این باره مسئولیت دارد. رسول خدا (ص) در پاسخ زنی که درباره حق شوهر پرسید، فرمود: (حق شوهر بر همسرش این است که) مطیع او باشد، از فرمانش سرپیچی نکند و بدون اجازه او چیزی به کسی ندهد. ۲ امام علی (ع) در روایتی سه ویژگی و از جمله بخل را، که از بدترین صفات برای مردان است، برای زنان از بهترین صفات شمرده و علت آن را این گونه بیان فرموده است: زیرا وقتی زن بخیل باشد، مال خود و شوهرش را حفظ میکند. ۱۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۴۸. بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۴۸. ۳. محجۀ البیضاء، ج ۳، ص ۸۶.

۲. قناعت:

کدبانوی خانه برای اینکه زندگی آرام و خوشی داشته باشد، باید به آنچه خدا روزی او کرده است، رضا دهد، زبان به اعتراض نگشاید و در خود احساس ناکامی نکند. امام علی (ع) درباره تفسیر آیه ((فَلَنَحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً)) (نحل: ۹۷)، می‌فرماید: منظور از زندگی پاکیزه، زندگی با قناعت است. در روایتی دیگر می‌فرماید: خوشبخت‌ترین مردم در زندگی، کسی است که به آنچه خدا قسمت او کرده، رضا دهد. ۱. کدبانوی قانع در زندگی مشترک خود به مقدار ناچیزی از وسائل زندگی در حد ضرورت و نیاز بسنده میکند و بر آنچه در توان همسر است و برای او تهیه کرده، رضایت دارد. از این رو، غصه زندگی دیگران را نمی‌خورد، نق نمی‌زند، سطح توقع خود را از زندگی پایین می‌آورد و برای رسیدن به زندگی مرفه تر خرج تراشی بی‌جا نمیکند. مقام معظم رهبری در توصیه به زوجهای جوان و خانواده‌ها می‌فرماید: توقعات مادی زیاد و بالا، موجب تنگی معیشت و موجب ناراحتی خود انسان می‌شود، اگر انسان توقع خودش را از زندگی توقع کمی قرار دهد، این مایه سعادت خواهد بود. ۲. قناعت کنید، از قناعت خجالت

نکشید. بعضیها خیال میکنند که قناعت مال ادمهای تهیدست و فقیر است و اگر آدم داشت، دیگر لازم نیست قناعت کند. نه، قناعت یعنی در حد لازم، در حد کفایت، انسان توقف کند. ۱۳. شرح غررالحکم، ج ۲، ص ۴۹۱. ۲. مطلع عشق، ص ۱۰۰. ۳. همان.

۳. مصرف بهینه:

منظور از مصرف بهینه در اینجا استفاده صحیح و بجا از امکانات زندگی و نعمتهای الهی، صرفه جویی و پرهیز از اسراف و تبذیر است. اسلام همگان را به مصرف بهینه و بهره برداری درست از نعمتهای الهی و امکانات زندگی دعوت کرده و از اسراف و تبذیر برحذر داشته است. الگوی مصرف بهینه در اسلام عبارت است از حد اعتدال و میانه، دور از اسراف و سختگیری؛ همان که قرآن کریم در وصف عباد الرحمن می فرماید: **وَ الَّذِینَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ یُسْرِفُوا وَلَمْ یَقْتُرُوا وَ كَانْ بَیْنَ ذَٰلِکَ قَوَامًا**. (فرقان: ۶۷) آنها کسانی اند که چون انفاق کنند، نه، ولخرجی میکنند و نه تنگ میگیرند و میان این دو (دو) روش (حد وسط را برمیگزینند. روزی امام صادق (ع) همین آیه شریفه را تلاوت فرمود و در توضیح آن مشتی سنگ ریزه از زمین برداشت و محکم در دست گرفت و فرمود: ((این همان بخل و سختگیری است.)) سپس مشتی دیگر برداشت و چنان دست خود را گشود که همه آن بر زمین ریخت و فرمود: ((این اسراف است.)) بار سوم مشتی برداشت و به قدری اندک دست خود را گشود: به گونه ای که مقداری فرو ریخت و مقداری در دستش ماند و فرمود: "این اعتدال و حد وسط بین سختگیری و اسراف است (که قرآن فرموده این گونه باشید). ۱" ابان بن تغلب می گوید: امام صادق (ع) به من فرمود: آیا گمان میکنی وقتی خدا به کسی ثروت عطا کرده، برای احترام به او بوده، یا به کسی که چیزی نداده برای اهانت به او بوده است؟ نه، چنین نیست. مال، مال خداست و آن را به صورت امانت به کسی می سپارد و به او اجازه می دهد که به اعتدال از آنها بخورد، بیاشامد، لباس بپوشد، ازدواج کند، بر مرکب سوار شود و اضافه آن را به فقرا بدهد و نیازهای آنها را برطرف نماید. بنابراین هر کس این گونه رفتار کند، آنچه را خورده، آشامیده، پوشیده، سوار شده و ازدواج کرده، همه بر او حلال است و اگر چنین نکرد تمام بر او حرام است. سپس آیه "وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِینَ" را تلاوت فرمود. ۲. مرحوم نراقی در توضیح مصرف بهینه و در حد اعتدال می نویسد: منظور از حد وسطی که تجاوز از آن اسراف شمرده می شود، چیزی است که در نظر عرف، متوسط نامیده می شود؛ زیرا مرجع برای شناخت مفاهیم لغوی، مصادیق عرفی آنهاست. و اعتدال و حد وسط در نظر عرف، مصرفی است که به اندازه نیاز و متناسب حال انسان باشد و هر مصرفی که این گونه نباشد، اسراف به حساب می آید؛ چه از اساس، مصرفی صورت نگیرد، بلکه مال تزیین و اتلاف گردد و چه مصرف صورت بگیرد، ولی مورد نیاز و متناسب با شأن او نباشد. ۳. اعتدال در مصرف، از اصول مسلم اسلامی است که انسانها را به سر منزل سعادت می رساند و در نظر اسلام، همسر نمونه کسی است که از این الگو در زندگی پیروی کند. مقام معظم رهبری می فرماید: مصرف باید در حد لازم باشد نه در حد اسراف. خانمهایی... که همسرانشان یا خودشان مسئولیتهایی در بخشهای مختلف کشور دارند، باید از لحاظ دوری از اسراف نسبت به دیگران الگو باشند. باید برای دیگران درس باشند.. اسراف، الگوی زن مسلمان نیست. ۴. زیاده روی در خوراک و پوشاک، مواد دارویی، مصرف بی رویه آب و برق، گاز و تلفن، تهیه انواع کالاهای غیر ضرور و تشریفاتی و لوازم لوکس و تجملاتی و دیگر ریخت و پاشها که معمولاً در زندگی بعضی افراد دیده می شود، همه از مصادیق اسراف و حرام است. کدبانوی خانه برای سامان دادن به اقتصاد خانواده باید از حد و اندازه تجاوز نکند، مراقب باشد نان و غذای طبخ شده دور ریخته نشود، میوه های مصرف نشده ضایع نگردد و از خانه بیرون ریخته نشود، لباس بیش از اندازه لازم خریداری و ذخیره نگردد، به این امید که شاید یک بار در مراسمی پوشیده شود و همینگونه موارد دیگر. ۱. تفسیر نورالثقلین، ج ۴، ص ۲۹. ۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۲۷۰. ۳. عوائد الایام، ملا احمدنراقی، ص ۴۲۲۱. سخنان مقام معظم رهبری در تاریخ ۹/۷۱/۲۵.

۴. حمایت مالی از شوهر:

اسلام، زن را از تامین هزینه زندگی در عرصه خانواده معاف کرده، ولی اشتغال او را ممنوع نکرده است. از این رو، اگر لازم شود او نیز به کار اقتصادی بپردازد، با رعایت موازین شرعی و حفظ حجاب اسلامی جایز است. زن نیز همانند مرد استقلال اقتصادی دارد، مالک دسترنج خود است و هرگونه که بخواهد، می‌تواند در آن تصرف کند. شوهر از نظر شرعی و قانونی هیچگونه حقی در دستمزد و درآمد همسرش ندارد و بدون اجازه او نمی‌تواند در آن تصرف کند، ولی این سخن بدین معنا نیست که زن نتواند با شوهر همکاری و از جهت مالی حمایتش کند. انس و الفت و همدلی و یگانگی آنها ایجاب میکند که زن در صورت توانایی مالی از شوهرش پشتیبانی نماید و در موارد لازم و تنگناهای زندگی دست شوهرش را بگیرد و در صورت اقدام به چنین کاری بدون اجر و پاداش نمی‌ماند.

مهمان داری

اشاره

از سنتهای حسنه اسلام، مهمان داری و مهمان نوازی است که علاوه بر آثار فردی دنیوی و اخروی، از نظر اجتماعی نیز برکاتی فراوان دارد، در ایجاد انس و الفت مؤثر است، مودت و محبت افراد را به یکدیگر افزون میکند و کدورتها را از بین می‌برد. رسول اکرم (ص) می‌فرماید: هر خانه‌ای که مهمان به آن نیاید، فرشتگان به آن وارد نمی‌گردند. ۱. روزی همان حضرت فرمود: هرگاه خداوند خیر و سعادت گروهی را بخواهد هدیه‌ای برای آنها می‌فرستد. پرسیدند: آن هدیه چیست؟ پیامبر (ص) فرمود: مهمان است که روزی اش را با خود می‌آورد و گناهان خانواده میزبان را می‌برد. ۲. همان حضرت می‌فرماید: همنشینی با دوستان ایجاد محبت میکند. ۳. امام رضا (ع) می‌فرماید: سخاوتمند از غذای مردم می‌خورد تا از غذای او بخورند؛ اما بخیل از غذای آنان نمی‌خورد مبادا از غذایش بخورند. ۴. مهمان داری، آدابی دارد که اگر کدبانوی خانه از آن آگاه باشد و کاردانی و تدبیر خود را در آن به کار گیرد، می‌تواند به خوبی و آسانی، بهترین مجلس را برگزار کند و نزد شوهر و مهمانها سربلند گردد. برخی از این آداب عبارت اند از: ۱. بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۴۶۱. ۲. همان، ص ۴۶۰. ۳. همان، ج ۷۴، ص ۳۵۵. ۴. وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۵۲۰.

۱. آسان گیری

از آفتهای بزرگی که باعث کم شدن مهمانها و رفت و آمدهای دوستانه می‌شود، تکلف است. وقتی کاری را می‌توان به آسانی انجام داد، چرا باید آن را با سختی و مشقت همراه کرد؛ سفارش اسلام به خانواده‌ها و به ویژه خانمهای خانه دار این است که مهمانها را ساده و آسان برگزار کنند و خود را به سختی نیفکنند. امام صادق (ع) درباره رسول خدا (ص) می‌فرماید: نَهَى عَنِ التَّكَلُّفِ لِلضَّيْفِ بِمَا لَا يَنْهَدِرُ عَلَيْهِ إِلَّا بِمَشَقَّةٍ ۱. (آن حضرت) از زحمت انداختن خود برای مهمان به اموری که بر آن توانای ندارد مگر با مشقت و سختی، نهی کرده است. تکلف در مهمان داری این است که کدبانوی خانه برای مهمان متحمل زحمت و خرج سنگین شود، انواع غذاها و خورشها را تهیه کند و سفره رنگین در حد غیر متعارف و زاید بر نیاز و شأن خانوادگی اش پهن کند؛ به گونه‌ای که کار را بر مهمانان نیز مشکل سازد. ۱. بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۴۵۹.

۲. همراهی با مهمان

ادب اقتضا میکند که میزبان در جمع مهمانان حضور یابد و همراه مهمانها دست به سفره شود و آنان را همراهی کنند تا علاوه بر

خوردن غذاهای لذیذ و مطبوع از نعمت انس و الفت نیز برخوردار شوند. رسول خدا (ص) می‌فرماید: هر کس دوست دارد که خدا و رسولش او را دوست بدانند باید همراه مهمانش غذا بخورد. ۱۱. همان، ص ۴۵۷.

۳. پذیرایی شایسته

سزاوار است که میزبان با چهره‌ای بشاش و برخوردی محبت‌آمیز و با صفا و گرمی از مهمانها پذیرایی کند، برای آنها غذا بکشد، با کمال خوشرویی و مهربانی با آنان رو به رو شود، از میزبانی و دست به سفره شدن آنان با او و نیز از غذا خوردن آنان شادمان باشد و مجلس مهمانی را به گونه‌ای برگزار کند و به پایان برساند که خاطره خوش آن از ذهن و فکر مهمانان بیرون نرود. امام علی (ع) می‌فرماید: هیچ مومنی نیست که صدای جویدن غذا را از مهمانش بشنود و شادمان گردد، مگر اینکه گناهانش آمرزیده می‌شود. ۱۱. همان، ص ۴۶۰.

۴. ناچیز نشمردن نعمت خدا

میزبان نباید نعمت خدا را تحقیر کند و غذاهای را که آماده کرده و نزد مهمان می‌کزارد، بی ارزش و ناقابل‌شمارد و از این قبیل تعارف "ببخشید ناچیز است: قابل شما را ندارد؛ ناقابل است و ..." دوری کند. رسول خدا (ص) می‌فرماید: برای گناهکاری انسان همین بس که غذای تهیه شده برای برادران دینی را اندک و ناچیز بشمارد. ۱۱. همان، ص ۴۵۳.

۵. به خدمت نگرستن مهمان

از آداب مهمان‌داری این است که میزبان، شخصیت مهمانها را گرامی بدارد و در انجام کارهای مربوط به مهمانی و غیر آن، آنان را به خدمت نگیرد. روزی در مجلس مهمانی امام صادق (ع) یکی از مهیان‌ها خواست کاری انجام دهد، امام (ع) اجازه نداد و خود آن کار را انجام داد و فرمود: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ يُسْتَيْتَخَذَمَ الضَّيْفُ ۱ رسول خدا (ص) از به خدمت گرفتن مهمان، نهی کرد. ۱. همان، ص ۴۷، ص ۴۱.

۶. انس گیری با مهمان

برقراری انس و الفت با مهمان نیز از دیگر آداب مهمان‌داری است. از این رو، پس از صرف غذا شایسته است که میزبان در جمع مهمانان بنشیند، با آنها انس بگیرد، از حضور آنان در این مهمانی ابراز علاقه و خوشحالی کند، با گشاده‌رویی و لبخند با آنان سخن بگوید و مجلس مهمانی را شیرین و خاطره‌برانگیز سازد. مردی نزد رسول خدا (ص) آمد و گفت: ای رسول خدا به من سفارشی کن، حضرت به او توصیه‌هایی کرد، از جمله فرمود: با برادر دینی ات با روی گشاده برخورد کن. ۱ همان حضرت می‌فرماید: کسی که نه خود با دیگران انس می‌گیرد و نه دیگران با او انس می‌گیرند، خیری در او نیست. ۱۲. کافی، ج ۲، ص ۱۰۳. ۲. بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۲۹۸

۷. بدرقه

شایسته است که میزبان پس از پایان یافتن مجلس مهمانی، مهمانان را چند قدمی بدرقه کند. امام علی (ع) به نقل از رسول خدا (ص) می‌فرماید: از حقوق مهمان بر تو این است که همراه او شوی و تا کنار در خانه او را بدرقه‌نمایی. ۱۱. همان، ج ۷۵، ص ۴۵۱.

آداب معاشرت

اشاره

کدبانوی خانه بناچار با افرادی از قبیل خویشان و بستگان، دوستان و آشنایان و همسایگان در ارتباط است و بیش یا کم با آنان حشر و نشر دارد و چه بسا از این ارتباط‌ها و معاشرتها در زندگی تاثیر می‌پذیرد؛ به گونه‌ای که آثار آن گاهی در چگونگی روابط او با همسرش بروز می‌کند و زندگی مشترک آنان را آباد میکند و یا به آشوب میکشاند، زمانی روابطش را با دوستان و آشنایان مستحکم و یا تیره و تار می‌سازد و زمانی دیگر روابط فامیلی را تقویت کرده، یا بر هم می‌زند. از این رو، شایسته آن است که از راه و رسم معاشرت با دیگران آگاه باشد و بداند چه اصولی را باید در معاشرت با افراد مراعات کند، از ایجاد ارتباط با چه کسانی باید پرهیزد و در صورت ناچاری، چگونه با آنان رفتار کند و چه کسانی شایسته دوستی و معاشرت با او هستند. با این توضیح به چند نکته در راه و رسم معاشرت با افراد اشاره میکنیم.

۱. معاشرت با نیکان

در اسلام، سفارش شده که انسان، نیکان و پرهیزکاران را برای هم نشینی خود برگزیند. روابط افراد براساس تفوا تنظیم گردد. هر معاشرتی که بر این چارچوب منطبق نباشد به انسان آسیب می‌رساند. قرآن کریم می‌فرماید: الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ. (زخرف: ۶۷) دوستان (در دنیا)، در روز قیامت برخی دشمن برخی دیگرند، مگر پرهیزگاران. به قول فردوسی: به عنبرفروشان اگر بگذری همه جامه تو شود عنبری و گر بگذری نزد انگشتگر ۱. نیایی از او جز سیاهی دگر برخی از افراد خانواده‌ها به دلیل برخورداری از بعضی ویژگیها لایق دوستی نیستند و از معاشرت با آنان باید پرهیز کرد. از این رو، کدبانوی خانه باید مواظب باشد افراد بدکار، دروغگو، چاپلوس و سخن‌چین و مانند اینها را به دوستی و هم‌نشینی انتخاب نکند؛ چراکه معاشرت با اینگونه افراد، او را از ایجاد یا تداوم ارتباط با افراد خوب و مؤمن بازمی‌دارد و از طرفی اخلاق و رفتار او را فاسد می‌سازد. امام علی (ع) می‌فرماید: از دوستی با بدکار پرهیز؛ چون تو را ارزان می‌فروشد. ۲ در روایتی دیگر می‌فرماید: از دوستی با دروغگو پرهیز؛ زیرا دروغگو، سراب را می‌ماند که دور را به تو نزدیک و نزدیک را دور می‌نماید. ۳ چه بسیار روابط دوستانه و خانوادگی که بر اثر معاشرت با افراد چاپلوس و سخن‌چین به تیرگی میگراید و مایه قطع روابط و گناه دشمنی و آشوب می‌شود، ولی با گذشت زمان و روشن شدن حقایق آشکار میگردد که چه کسی با انگیزه‌هایی، از قبیل حسادت زنانه، دشمنی و کینه توزی، پادرمیانی کرده و دوستان و آشنایان و خانواده‌ها را به جان هم انداخته است. سخن‌چین باکار خود در بر هم زدن روابط صمیمانه و گرم قدرتی سحرانه دارد و سخن‌چینی در روایات از بزرگ‌ترین سحرها شمرده شده است که دوستان را از یکدیگر جدا می‌سازد و میان آنان دشمنی ایجاد می‌کند، آبروی افراد را می‌ریزد، خانه‌ها را ویران میکند و خانواده‌ها را به جان هم می‌اندازد. ۴ رسول خدا (ص) می‌فرماید: وقتی مرا به معراج بردند، در آنجا زنی را دیدم که سرش به شکل خوک و بدنش به شکل الاغ است و هزاران رنگ از عذاب بر او نمایان. گفتند: او زنی است سخن‌چین و دروغگو. ۵ امام صادق (ع) می‌فرماید: از سه طایفه مردم کناره‌گیری کن و هرگز طرح دوستی و رفاقت با آنان نریز: خائن و ستمگر و سخن‌چین. کسی که برای تو، به دیگری خیانت کند، روزی نیز به تو خیانت خواهد کرد و کسی که برای تو به دیگران ظلم کند، به تو نیز ستم خواهد کرد و کسی که از دیگران، نزد تو سخن‌چینی کند، سخنان تو را نیز نزد دیگران خواهد برد. ۶. انگشت‌گر یعنی زغال فروش، زغالی ۲. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۱۹۹. همان، ص ۱۹۶. ۴. ر. ک، همان، ج ۶۳، ص ۲۱. ۵. همان، ج ۷۵، ص ۲۶۴. ۶. تحف العقول، ص ۲۳۳.

۲. رعایت موازین شرعی

اسلام، برای حفظ بنیان خانواده، در معاشرت زن و مرد محدودیتهایی قرار داده و قوانینی وضع کرده است. از این رو، وقتی انسان با خانواده خود به مهمانی می‌رود، یا افرادی به عنوان مهمان بر انسان وارد می‌شوند و یا آن‌گاه که قدم به اجتماع می‌گذارد و بناچار با دیگران ارتباط برقرار می‌کند، باید موازین شرع را در معاشرت با آنان رعایت کند، از معاشرتهای غیر شرعی پرهیزد، حریم داری کند و مراتب عفاف و پاکدامنی خود را به اثبات برساند. در مهمانیها، رفت و آمدها و معاشرت با افراد، محرم و نامحرم باید مراعات شود. اسلام اختلاط مرد و زن نامحرم را نمی‌پسندد و مجاز نمی‌شمارد؛ اگرچه نامحرم، خویشاوند انسان باشد. در روابط با افراد نامحرم، حجاب اسلامی باید مراعات شود، از نگاههای آلوده اجتناب گردد، نوع سخن گفتن زن به گونه‌ای نباشد که قلبهای بیمار بعضی به او متمایل شود و به گناه افتد. نوع لباسها و پوشش زن نباید توجه نامحرمان را به خود جلب کند و هیجان آنان را برانگیزد. در معاشرت با افراد از غیبت و خرد کردن شخصیت دیگران پرهیزد. دروغ گفتن، ممنوع است. تمسخر و استهزا و ریختن آبروی مؤمنان حرام است. تجسس در زندگی دیگران به بهانه هم نشینی و معاشرت در نظر اسلام ممنوع است. کسی حق ندارد به دلیل اینکه از فلانی خوشم نمی‌آید، یا به دلیل حسادت به او و زندگی و نعمتهایی که خدا به او داده است و یا به سبب دشمنی با او، راست یا دروغ پشت سر او به سخن چینی پردازد و او را در دید همنشین خود بد جلوه دهد.

۳. رعایت آداب اسلامی

اسلام برای روابط افراد با یکدیگر آدابی دارد. بعضی از این آداب به طور فهرست وار عبارت اند از: - سلام کردن، که تحیت و شعار مخصوص ما مسلمانان در برخورد با یکدیگر است. خداوند متعال رسول اکرم (ص) و مسلمانان را به این سنت پسندیده موعظ فرموده، می‌فرماید: *وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ*. (انعام: ۵۴) هرگاه کسانی که به آیات ما ایمان دارند نزد تو آیند) به آنها (بگو: *سَلَامٌ عَلَيْكُمْ*) - (درود بر شما). اسلام، سفارش میکند اگر کسی به شما سلام کرد، پاسخ آن را به نیکوترین صورت بدهید و یا دست کم به همانگونه پاسخ دهید. ۱ - گشاده رویی، این توصیه پیغمبر اکرم (ص) است که شما نمی‌توانید با اموال خود به همه مردم گشایش دهید و دل آنان را به دست آورید: پس با چهره گشاده و رویی خوش با آنان ملاقات کنید. ۲ - فروتنی، که ضد تکبر است. لازمه فروتنی این است که با کسانی که انسان با آنها معاشرت میکند با تکریم و تعظیم رفتار نماید. امام صادق (ع) می‌فرماید: فروتنی این است که هر جای مجلس جا بود بنشینید؛ اگرچه پایین مجلس باشد. در ملاقات با هر کس سلام کنی. جدال و بگومگو نکنی؛ اگرچه حق با تو باشد و اینکه دوست نداشته باشی تو را به پرهیزگاری بستایند. ۳ - خوش اخلاقی، که عبارت است از نرمخویی، پاکیزه سخن گفتن و تبسم کردن و خوشرویی با همنشینان. ۴ رسول خدا (ص) می‌فرماید: اگر بنده ارزش خوش اخلاقی را می‌داند، درمی‌یافت که به آن نیازمند است. ۵ - پرهیز از فخر فروشی، شوخی و جدال، بنابر روایات، دوری از مجادله، فخر فروشی، شوخی و مانند آن دوستی افراد را با یکدیگر صاف و خالص نگه می‌دارد. ۱۶. نساء (۴)، آیه ۸۶. ۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۳. ۳. همان، ص ۱۲۲. ۴. ر.ک. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۸۹. ۵. همان، ج ۱۰، ص ۳۶۹. ۶. همان، ج ۷۸، ص ۲۹۱.

فصل چهارم نقش مادری

اشاره

دیگر از کارکردهای زن در خانواده نقش مادری است که از اصلی‌ترین کارکردهای زن در زندگی شمرده می‌شود. مادری، ضرورتی حیاتی برای زن است و از نظر روانی، دلپذیرترین بخش زندگی اش را تشکیل می‌دهد و به زندگی او معنا و مفهوم می‌بخشد.

بخشد. عشق مادری کانون همه عشقهاست و تهی ساختن زن از این احساس، برابر است با انکاربخشی ازکیان و هستی او. کیست مادر، نقشه ایجادمای کیست مادر، بانی بنیادما قلب او سرچشمه امیدهاست سینه او مشرق خورشیدهاست رمز عشق جاودانی مادر است کیمیای زندگانی مادر است اینکه فرموده است ان مینو سرشت زیر پای مادران باشد بهشت یعنی آنجایی که مادرزقدم نیست آنجا ازبهشت خلدکم ۱، مادری، نقشی است که طبیعت و فطرت برعهده زن گذاشته است. اگرچه زن و مرد هر دو در پرورش و تربیت فرزند مسئولیت دارند، ولی سنگینی این کار، بیش تر بر دوش نقش مادران است. نقش مادری، آدم سازی است و مادر شخصیت اول را در این زمینه دارد و اوست که می تواند با ایفای درست این نقش، انسانهایی صالح تربیت کند و به اجتماع تحویل دهد و به طور غیر مستقیم در اصلاح اجتماع مؤثر باشد. از این روست که پیغمبر اکرم (ص) می فرماید: بهشت زیر پای مادران است. ۱۲. شعر از نظام وفا، به نقل از یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۵۴. ۲. میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۷۱۲.

ارزش و اهمیت مادری

مادری در اسلام همانند شوهرداری و خانه داری مقدس است. در حدیثی می خوانیم: ام سلمه خدمت رسول خدا (ص) رسید و عرض کرد: ای رسول خدا (ص) همه افتخارات نصیب مردان شده، پس زنان چه سهمی از این افتخارات دارند؟ پیا مبر (ص) فرمود: آری (زنان هم افتخارات فراوانی دارند)! هنگامی که زن، باردار می شود در مدت حمل به منزله روزه دار و شب زنده دار و کسی است که با جان و مال در راه خدا جهاد میکند. چون وضع حمل می نماید، خدا آنقدر به او پاداش می دهد که هیچ کس اندازه اش را نمی داند. هنگامی که فرزندش را شیر می دهد، در برابر هر مکیدن کودک، خداوند پاداش آزاد کردن برده ای از فرزندان اسماعیل را به او می دهد و هنگامی که دوران شیرخوارگی کودک تمام شود، یکی از فرشتگان بزرگوار خداوند بر پهلوی او می زند و میگوید: اعمال خود را از نو آغاز کن؛ چراکه خداوند همه گناهان تو را بخشیده است. ۱. با توجه به اینکه در تکوین نسل بعدی نقش مادر کامل تر از پدر است، می توان گفت مقام مادری از مقام پدری بالاتر است و از این نظر هرگز پدر نمی تواند جای مادر را بگیرد. از این رو، مادران پیکر سازان اولیه اجتماع هستند و حق بزرگی بر جامعه بشری دارند. ۲. مادری از جنبه فردی برای خود مادر و تکامل او دارای اهمیت است. وقتی زن مادر می شود، تحولی در او رخ می دهد. مادر بودن و محبت مادری وجود او را دگرگون می سازد، روحش را هشیار میکند و نقص و کمبود او را جبران می نماید. این تغییر به انسان اختصاص ندارد، در حیوانات نیز چنین است. ۳. الکسیس کارل میگوید: در پستانداران تا یک مرتبه و احياناً چند مرتبه عمل زاییدن صورت نگیرد وجود جنس ماده ناقص است جسماً و روحاً. ۴. بنابراین مادری برای تکمیل وجود خود مادر دارای اهمیت و لازم است. از نظر اجتماعی نیز مادری خود بهترین وظیفه و مقام اجتماعی است و باید در درجه اول وظایف و مقامات اجتماعی زن قرار گیرد. البته وظیفه زن از نظر اجتماعی منحصر در مادری نیست، بلکه به عنوان یک مسلمان و یک شهروند در جامعه وظایف دیگری نیز دارد و اسلام او را در بسیاری از مسائل اجتماعی همدوش مرد قرار داده است. ۵. امام راحل (ره) می فرماید: این مادر که بچه در دامن او بزرگ می شود بزرگ ترین مسئولیت را دارد؛ و شریف ترین شغل را دارد: شغل بچه داری. شریف ترین شغل در عالم، بزرگ کردن یک بچه است، و تحویل دادن یک انسان است به جامعه. این همان بود که خدای تبارک و تعالی در طول تاریخ برایش انبیا فرستاد. ۶. زن نقش بزرگی در اجتماع دارد. زن مظهر تحقق آمال بشر است. زن پرورش ده زنان و مردان ارجمند است. از دامن زن مرد به معراج می رود. دامن زن محل تربیت بزرگ زنان و بزرگ مردان است. ۷. جنجال تبلیغاتی جهان غرب با طرح شعار تساوی زن و مرد، برای این است که زنان را از ایفای کامل نقش مادری بازدارد و این مسئولیت خطیر را در دید آنها بی ارزش جلوه دهد؛ در حالی که مادری مهم ترین نقشی است که زنان در زندگی دارند و رشد و تعالی مادی و معنوی، حتی سلامت جسمی و روحی آنان در گرو ایفای این نقش است. ۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۷۵. ۲. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۵۴-۵۵. ۳.

ر. ک. همان، ج ۷، ص ۴۰۲۸. ر. ک. همان، به نقل از انسان موجود ناشناخته، ص ۸۴. ۵. ر. ک. همان، ص ۲۸-۲۹. ۶. از سخنان امام راحل (ره) در تاریخ ۲/۳/۵۸. همان، در تاریخ ۷/۲/۵۸.

لذت مادری

لذت مادری متناسب است با محبت مادری. همان طور که محبت مادری بالاترین محبت‌هاست، با دیگر محبت‌ها تفاوت دارد و از همه آنها خالص تر است، لذت مادری نیز بالاترین، خالص ترین و با صفا ترین لذت‌هاست. یک لبخند کودک، یک شیرین زبانی، یک التجا به مادر و یک قد و بالای فرزند را دیدن فوق العاده لذت دارد. به طور کلی مشاهده اثر خود، لذت بخش است. یک صنعتگر، یک خطاط و یک نقاش نمی تواند از اثر خود لذت نبرد. لذت از اثر و مخلوق و آفرینش فوق همه لذت‌هاست: به ویژه اگر پدر و مادر در تکوین روحی و تربیت و تادیب نیکو و آراستگی روح فرزند خود مؤثر باشند. امروزه لذت مادری نیز از ناحیه فرهنگ غرب تحقیر شده و پیوسته به زنان تلقین می شود که خوشی و لذت در زندان خانه از زنان گرفته شده است و خانه زندان است. لذت در نظر آنان فقط گردش و رها شدن در حاشیه خیابانها و کنار دریا و سینما و میز قمار و بطری شراب و قهقهه مستانه زدن است. فرزند داری در نظر آنان بدبختی است و خوشبختی از صبح تا ظهر پشت میز نشستن و عصر در حاشیه خیابان قدم زدن و شب به سینما رفتن و آخر شب پای میز قمار بیدار بودن است. علت سقط جنین در کشورهای غربی، حس تنفری است که از فرزند داری و مادری در زنان پیدا شده است. چقدر خوب گفته است پروین اعتصامی از زبان گنجشک کو چک به کبوتر درباره لذت مادری: ۱ گنجشک خردگفت سحر باکبوتری کاخر تو هم برون کن از این آشیان سری افاق روشن است چه خسبی به تیرگی روزی پیر، بین چمن و جویی و جری در طرف بوستان دهن خشک تازه کن گاهی ز آب سرد و گه از میوه تری بنگر من از خوشی چه نکو روی و فربهم ننگ است چون تو مرغک، مسکین و لاغری گفتا حدیث مهر بیاموزدت جهان روزی تو هم شوی چو من ای دوست مادری گرد تو چونکه پر شود از کودکان خرد جز کار مادران نکنی کار دیگری ... شیرین نشد چو زحمت مادر وظیفه ای فرخنده تر ندیدم از این، هیچ دفتری ۱۲. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۵۵-۵۶ و ج ۷، ص ۳۰. دیوان پروین اعتصامی.

وظایف مادری

اشاره

ایفای درست نقش مادری و تربیت فرزندان شایسته به مدیریت قوی نیاز دارد. بانوان هر چه بیش تر از اصول بچه داری و تربیت کودک آگاه باشند، در پرورش و تربیت فرزندان موفق ترند. اسلام، اصول لازم در این باره را به بانوان آموزش داده است. روایات معصومین (ع) و سیره آنان بهترین دستمایه تربیت فرزندان صالح است. توصیه اسلام به مراقبتهای ویژه در دوران حمل و بارداری، توجه دادن به رعایت آداب و سنن دینی پس از تولد فرزند و سفارش به تغذیه کودک از شیر مادر، ابراز عواطف، محبت و نوازش فرزند، همبازی شدن با کودک و رفتار عادلانه همه و همه در همین مسیر است. بانوان برای ایفای نقش مادری از نظر عشق و محبت و عواطف و علاقه مندی به سرنوشت فرزندان خود، چیزی کم ندارند و از این نظر ثروتمند هستند، ولی برای توفیق بیش تر در تربیت فرزندان صالح، باید از علم و آگاهی به اصول بچه‌داری و رموز تربیت برخوردار باشند. درصد بسیار بالایی از سوء تربیت فرزندان از جهالت مادران و همچنین پدران ناشی می شود و فرزندان لوس، ضعیف و ترسو، کینه توز و مانند آن ثمره جهالت پدر و مادر به رموز تربیت اند. ۱. با توجه به این مقدمه، اینک برخی از وظایف بانوان را در رابطه با فرزندان یادآور می شویم. ۱. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۶۳-۶۴.

۱. تأمین نیازهای عاطفی

روان‌شناسان، سالهای نخستین عمر آدمی را دوران سرنوشت ساز می‌دانند و بر آن اند که اولین پایه‌های سعادت و شقاوت انسان در این مرحله و به ویژه در شش سال اول نهاده می‌شود. به همین دلیل توجه به نیازهای کودک در سنین قبل از دبستان، اهمیت بیش‌تری دارد. بیشتر کودکانی که در سالهای نخستین زندگی از محبت مناسب برخوردارند، به درجات بالایی در زندگی می‌رسند و بر عکس، کسانی که در این مرحله از نظر عواطف و محبت اشباع نمی‌شوند، حتی در سنین بعدی عمر، خود را بی‌کس و تنها احساس می‌کنند. ۱. در روایات معصومین (ع) به تأمین نیازهای عاطفی کودکان بسیار توصیه شده است. امام علی (ع) می‌فرماید: *وَارْحَمِ مِنَ أَهْلِكَ الصَّغِيرَ*. ۲. در خانواده ات به کودکان ترحم و مهربانی کن. امام صادق (ع) می‌فرماید: فرزندانان را بسیار ببوسید؛ زیرا برای شما در هر بوسیدن درجه‌ای است. ۳. هنگامی که مادر با هیجان عاطفی خاصی فرزندش را در آغوش خود می‌فشارد و به او شیر می‌دهد، یا زمانی که به زبان کودکانه و با تمام وجود با فرزندش سخن می‌گوید و برق عشق و محبت از چشمان او جستن میکند و تا اعماق وجود طفل نفوذ می‌نماید، هنگامی که فرزند خود را شب کنار خود پناه می‌دهد و او را نوازش میکند و... در تمامی این حالات، مادر، شیرینی محبت را به کودک خردسال خود می‌چشاند و گرمای عشق و عاطفه را به ذره ذره وجود او می‌رساند و همین گرمای مطبوع عشق و محبت است که بذره‌های عاطفه را در وجود کودک می‌پروراند و او را با اکسیر عشق و کیمیای محبت آشنا می‌سازد. ۴. برخی از راههای تأمین نیازهای عاطفی فرزندان عبارت است از: ۱-۱. در آغوش گرفتن و نوازش نوازش و مهرورزی و برآوردن نیازهای عاطفی فرزندان از این طریق، آنان را متکی به نفس بار می‌آورد و ریشه محبت و عواطف را در عمق جانشان نفوذ می‌دهد. بهترین ابزار محبت کودکان در اوان تولد، نوازش، در بغل گرفتن و لبخند زدن به صورت آنان است. کودک در این دوران باید امنیت عاطفی و حمایت مادر را با تمام وجودش احساس کند. این مسئله به قدری مهم است که به مادران سفارش شده است هنگام شیر دادن سعی کنند آرام باشند و با لبخند و تبسم به روی کودک خود بنگرند. اگر مادری با شیر خشک و مانند آن فرزندش را تغذیه می‌کند، او را عاشقانه در آغوش بگیرد و در آغوش خود به او شیر دهد ۵ پدر نیز باید در نوازش و ابراز محبت به فرزند خردسالش مشارکت داشته باشد و بکوشد از همان بدو تولد، او را در آغوش بگیرد و با تبسم به او نگاه کند و از این نظر چیزی کم نگذارد. مردی خدمت رسول خدا (ص) آمد و گفت: من تا به حال هیچ یک از فرزندانم را نبوسیده‌ام. هنگامی که از نزد رسول خدا (ص) رفت، حضرت فرمود: ((این مرد نزد من اهل دوزخ است.)) ۶ روش نوازش کودک در وقتی که قدری بزرگتر شد، کمی تغییر میکند. برای مثال در سنین یک سال به بالا، دست محبت به سر آنها کشیدن و روی زانو نشاندن بهترین راه تأمین محبت است. روش پیغمبر اکرم (ص) در خانواده این بود که هر روز صبح دست محبت بر سر فرزندان خود میکشید. ۴۷-۱. همبازی شدن بازی در رشد عاطفی کودکان مؤثر است. کودکان در ضمن بازی طرز ابراز عواطف مختلف را می‌آموزند و به تدریج می‌توانند عواطف خود را کنترل کنند. بازی در رشد عقلانی و اجتماعی کودکان نیز تاثیر دارد. مشکلاتی که کودک در بازی با آنها رو به رو می‌شود و برای حل آنها میکوشد، قدرت او را در برخورد با مسائل در دوره‌های بعدی زندگی افزایش می‌دهد. ۸ از مسائل اساسی در تربیت کودکان این است که پدر و مادر یا مربی بتواند خود را تا سر حد طفولیت پایین آورد و هم سطح کودک کند. چون که با کودک سر و کارت فتاد هم زبان کودکان باید گشاد رسول خدا (ص) می‌فرماید: *مَنْ كَانَ لَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَّصَبْ لَهُ*. ۹ هر که کودک دارد باید (در راه تربیت او) خود را تا سر حد کودکی برساند. همبازی شدن با کودک علاوه بر اینکه او را غرق لذت و شادی می‌کند و صمیمیت را افزون می‌سازد، اعتماد به نفس و احساس ارزشمندی را در او می‌آفریند. علاوه بر این، در ضمن بازی بسیاری از اصول اخلاقی را می‌توان به طور مستقیم و غیر مستقیم به کودک آموزش داد و این فرصت مناسبی است که نباید آن را از دست داد. ۱۰-۳-۱ احترام به شخصیت کودک رفتار تحقیرآمیز و آمیخته به طعن و ملامت، عواطف فرزندان را جریحه دار می‌سازد و سبب می‌شود که آنها به تدریج خود را موجودی بی‌ارزش و بی‌مقدار پندارند و

احساس کرامت و شخصیت را از دست بدهند و این احساس سرآغاز سقوط و انحطاط است. ۱۱ گرامی داشتن شخصیت کودک، از بهترین وسیله های ارضای غریزه حبّ ذات در کودکان است. کودکان، همه از احترام لذت می برند و به کسی که آنها را مورد احترام قرار می دهد علاقه مند می شوند. اگر پدر و مادری با فرزندان خود رفیق باشند، آنها را گرامی بدانند و به گونه ای درست تربیتشان کنند، کم اتفاق می افتد که در برخورد با آنان نیازی به خشونت و تندی داشته باشند. ۴-۱. رفتار عادلانه تبعیض و بی عدالتی میان فرزندان روح لطیف و حساس آنان را آزرده و عواطف آنها را جریحه دار می سازد. رسول خدا (ص) می فرماید: میان فرزندان عادلانه رفتار کنید؛ همانگونه که دوست دارید آنان در نیکی و مهربانی به شما عدالت را رعایت کنند. ۱۲ روزی پیامبر اکرم (ص) به مردی که دو پسر داشت برخورد و دید که او یکی از آنان را بوسید و دیگری را نبوسید. پیامبر (ص) از روی تذکر به او فرمود: چرا میانشان، برابری و عدالت را به کار نبردی؟! ۱۳ پدران و مادرانی که در ابراز علاقه و محبت به فرزندان عادلانه رفتار نمیکنند، حسّ حقارت، کینه توزی و انتقامجویی را در کودک می آفرینند و در تربیت فرزندان خود ایجاد اختلال میکنند. فرزندی که با بی مهری و بی عدالتی رو به رو میگردد، به والدین خود بدبین می شود و کینه آنها را به دل میگیرد و اعمال آنان را بر دشمنی حمل میکند، نسبت به برادر و خواهر خود حسادت می ورزد و آنها را می آزارد، عقده‌ای می شود و احساس خود کم بینی و حقارت میکند. در مقابل، فرزندی که بیش تر مورد توجه قرار گرفته، لوس، از خود راضی و مستبد باری آید و حسّ سلطه جویی و خودبزرگی بینی در او با رور میگردد. ۱. ر. ک. همان، ص ۱۳۶-۱۴۲. ۲. بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۱۵۴. ۳. وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۱۲۶. ۴. ر. ک. راهنمای پدران و مادران، ج ۲، ص ۱۸۷-۱۸۸. ۵. ر. ک. تغذیه و تربیت کودک، بنیامین اسپاک، ترجمه دکتر مصطفی مدنی، ص ۷۳. ۶. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۰۲-۲۰۳. ۷. بحارالانوار، ج ۲۳، ص ۱۱۴. ۸. ر. ک. کام دل، ص ۲۲۴-۲۲۵. ۹. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۰۳. ۱۰. ر. ک. رفتار والدین با فرزندان، ص ۱۷-۱۸. ۱۱. ر. ک. همان، ص ۴۲. ۱۲. بحارالانوار، ج ۱۰۴، ص ۱۳۹۲. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۰۳.

۲. تغذیه

سلامت و بیماری، زشتی و زیبایی، خوش اخلاقی و بد اخلاقی، زیرکی و کودنی کودکان تا حدی به چگونگی تغذیه مربوط است. تاثیر غذا بر رفتار و تربیت دینی انسان نیز جای انکار نیست. اسلام برای جلوگیری از پیامدهای ناگوار آن درباره تغذیه مادران و فرزندان، توصیه های فراوانی کرده که اگر به خوبی اجرا شوند، از بروز بسیاری از مشکلات تربیتی جلوگیری میکنند. نخستین غذایی که کودک پس از تولد، از آن تغذیه میکند شیر مادر است. شیر مادر از جنبه های گوناگون بر کودک تاثیر میگذارد و آنچه مهم تر است تاثیرات روحی آن است. درباره تغذیه کودک از شیر مادر و چگونگی آن دستوراتی از معصومین (ع) رسیده که شایان توجه اند. امام علی (ع) می فرماید: هیچ غذایی برای کودک سودمندتر و پربرکت تر از شیر مادر نیست. ۱ بر مردم لازم است که برنامه غذایی همسرش را که بچه شیر می دهد، به گونه ای مرتب سازد که از جهت غذایی بسیار غنی و کامل باشد. او باید انواع خوراکیها، انواع سبزیها، میوه ها، حبوبات، گوشت، تخم مرغ و لبنیات را در برنامه غذایی همسرش بگنجانند و بدین وسیله سلامت او و فرزندش را تامین نماید. درباره انتخاب دایه برای کودکان نیز توصیه کرده اند: زنان احمق را برای شیردادن انتخاب نکنید؛ زیرا شیر طبیعت نو زاد را دگرگون خواهد ساخت. ۲ امام باقر (ع) می فرماید: زنان زیبا را برای شیر دادن انتخاب کنید؛ زیرا شیر اثر دارد و صفات زن شیرده را به طفل شیرخوار سرایت می دهد. ۳ از روایات برمی آید که تغذیه حلال و مطلوب، اعم از شیر مادر و غذا، در دوره کودکی بر تربیت دینی کودک نیز تاثیر فراوان دارد. از این رو، بر پدران و مادران لازم است به این دستورات معصومین (ع) توجه کنند و از غذاهای حلال استفاده نمایند تا فرزندان صالح پیروانند. ۱۴. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۷۵. ۲. همان، ص ۱۸۸. ۳. همان، ص ۱۸۹. ۴. ر. ک. نشریه معرفت، شماره ۳۲، مقاله تربیت دینی خانواده، محمد احسانی.

۳. نظافت و بهداشت

رسیدگی به نظافت و بهداشت اطفال وظیفه‌ای حساس و مهم است که آن نیز بر تربیت درست فرزندان اثر میگذارد. رختخواب و لباسهای کودک باید همیشه تمیز و مرتب باشد، کهنه‌هایش زود به زود تعویض و دستهای او با آب و صابون شسته شود. در شست و شوی او هرگز نباید غفلت کرد؛ چراکه کودک در برابر میکربها مقاوم نیست و چنانچه در بهداشت او سهل انگاری شود، ممکن است بیمار یا تلف شود. درباره واکسن به موقع کودکان نیز نباید هیچگونه کوتاهی صورت گیرد و باید با این کار از وقوع حوادث ناگوار در زندگی جلوگیری به عمل آورد. اگر مادران قوانین نظافت و بهداشت را به طور کامل رعایت کنند، می‌توانند فرزندان سالم، شاداب و نیرومند پرورش دهند. ۱ بر مادران لازم است که در تغذیه کودکان نیز نظافت و بهداشت را رعایت کنند. از خوراندن غذای ناپاک و آلوده به فرزندان خودداری کنند و حتی هنگام شیر دادن با طهارت به آنان شیر بدهند. درباره مرحوم شیخ انصاری نقل شده است که مادرش هیچ‌گاه بدون طهارت، به ایشان شیر نداد. مرحوم شیخ انصاری بر اثر این قبیل مراقبتها و تربیت درست خانوادگی به مقامی رسید که جهان اسلام و حوزه‌های علمیه شیعه تاکنون مدیون خدمات علمی و فرهنگی اوست. ۱۲ ر. ک. همسراری، ص ۲۸۳. ۲. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۱۲۹.

۴. تربیت

سهم و تاثیر مادر در تربیت کودک به مراتب بیش از پدر است. این تأثیرگذاری به اندازه‌ای است که می‌توان گفت: شالوده سعادت و شقاوت انسان در شکم مادر پی ریزی می‌شود. در روایتی از پیغمبر اکرم (ص) می‌خوانیم: *السَّعِيدُ مَنْ سَعِدَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ وَالشَّقِيُّ مَنْ شَقَّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ*. ۱ سعادت مند کسی است که در شکم مادرش خوشبخت است و شقاوت مند کسی است که در شکم مادرش نگوئبخت است. این روایت مسئولیت مادر را در تربیت فرزند دو چندان می‌کند و ضرورت مراقبت‌های ویژه او را در ایام بارداری و حمل آشکارتر می‌سازد؛ چراکه در این دوران فرزند از خون و روح یعنی فکر و خلق مادر تغذیه میکند و تمام روحيات و اخلاقیات مادر به فرزند منتقل می‌شود و حتی اعمال و رفتار مادر و نوع تغذیه او نیز در تربیت فرزند اثر می‌گذارند. پس از وضع حمل و تولد نوزاد نیز سهم مادر در تربیت بیش تر از پدر است؛ زیرا در دوره شیرخوارگی نیز از خون مادر و روح او تغذی می‌کند و اخلاق و روحيات شیر دهنده در روح شیرخوار مؤثر است. در دوره گرفته شدن از شیر تا مدرسه نیز کودک بیش تر در دامان مادر است و در این مرحله تربیت کودک در دست مادر است و هرگز پدر نمی‌تواند جای مادر را بگیرد. ۲ در تربیت کودک باید به چند مسئله توجه کرد: ۱- ۴. نام نیک گذاشتن انتخاب نام خوب برای فرزند از حقوق اوست. در اسلام توصیه شده است که برای فرزندان نام نیکو برگزینید. در روایتی از رسول خدا (ص) می‌خوانیم: اولین عطیه و بخشش هر یک از شما به فرزندش، اسم خوبی است که برای او انتخاب میکنید. ۳ شخصی از امام صادق (ع) پرسید: جانم به فدای شما! ما فرزندان خود را به نامهای شما و پدرانتان نامگذاری میکنیم، آیا این عمل برای ما فایده دارد؟ حضرت فرمود: بلی، به خدا سوگند! این عمل برایتان فایده دارد و نشانه محبت شما به ماست (و آیا دین چیزی جز محبت است؟ ۴ نام خوب گذاشتن دو اثر دارد: یکی تعظیم شعایر است و دیگر اینکه اثر تربیتی پسندیده‌ای برای طفل دارد و نقشی مهم در شخصیت او ایفا میکند. باید برای طفل نامی را برگزید که بعدها برای آن تمسخر نشود و احساس حقارت نکند. ۲- ۴. آماده سازی محیط تربیتی پدر و مادر برای تربیت فرزند صالح باید محیط خانه را از هر جهت آماده کنند و عواملی را که ممکن است به تربیت کودکان آسیب برساند از میان بردارند. محیط خانه باید پاک باشد و پدر و مادر باید در برابر فرزندان، مراقب عملکرد خود باشند تا مبادا بر اثر رفتار نادرست آنان، آسیبی به تربیت دینی آنان برسد. کودک به پدر و مادر خود به عنوان الگوی تربیتی می‌نگرد و به او اعتماد دارد و چشمان تیزبین او تمام حرکات و سکنتات و

رفتارهای آنان را زیر نظر دارد. در گفتار و رفتار آنها نباید هیچگونه تناقضی مشاهده شود؛ چرا که کودک از طرفی قدرت تفکیک ندارد و از طرفی هم در گفته های تلفینی پدر و مادرش نمی تواند احتمال خلاف بدهد و اگر کار زشتی ببیند، نمی تواند علت آن را بفهمد و توجیه کند. از این رو، گرفتار سرگیجه و تناقض روحی شده و دو شخصیتی میگردد و کشمکش در دناک در روحش پیدا می شود. ۳۵-۴. پرهیز از افراط و تفریط در محبت کودک از نظر محبت باید اشباع شود و احساس کمبود نکند. از این رو، هر چه بیش تر به او محبت کنند، بهتر و در تربیت صحیح او مؤثرتر است: اما ابراز محبت باید عاقلانه باشد. از این رو، نه باید با ابراز محبت زیاد او را لوس بار آورد و نه باید از وارد کردن او در گود زندگی ترسید. ۴۶-۴. تاثیر روابط والدین در تربیت پدر و مادر باید در نظر فرزندان دارای شخصیت و ابهت باشند تا تربیت صحیح برای آنان ممکن گردد. از این رو، نباید یکدیگر را در حضور فرزند تحقیر کنند، تا نقش ارشادی و تربیتی آنان همچنان بر جای بماند. اگر پدر و مادر به علت برخورداری از کمالات روحی، وقار، ادب، بزرگواری، قاطعیت و جدیت، پرهیز از کارهای سبک و زیاده روی نکردن در شوخی و مانند آن، شخصیتی قابل احترام نزد فرزندان داشته باشند، فرزندان به طور طبیعی به اطاعت از آنها مایل می شوند. ۵۷-۴. پرهیز از وعده دروغ نباید به فرزند وعده دروغ داد و نباید او را گول زد و با دروغ، خود را از شر او خلاص کرد. همچنین نباید او را با موهوماتی از قبیل لولو، صدای سگ و گربه و مانند آنها ترساند و یا برای او افسانه های رعب آور و وحشت انگیز نقل کرد. بلکه باید با رفتار شایسته، بیان واقعیتها و حقایق، نطق و استدلال در خور فهم آنها و ذکر داستانهای واقعی، فرزندان را با شخصیت و دارای اعتماد به نفس بار آورد. ۶۸-۴. بازیگوشی و شیطنت کودکانه شیطنت، بازیگوشی و حالت فعال و پر جنب و جوش کودک ناشی از سلامت جسمی، روانی و ذهنی او است و چنین کارهایی- به ویژه برای پسران- امری طبیعی است و نباید موجب نگرانی پدر و مادر شود. آنها باید با صبر و حوصله و تدبیر، اینگونه رفتارها را تحمل کنند. البته پدر و مادر باید این رفتارها را در مسیر صحیح هدایت کنند تا به بی قیدی منتهی نشوند. برای مثال، درست است که کودک باید بازی کند، ولی باید بیاموزد که به دیگران صدمه نزند، برای همسایگان مزاحمت ایجاد نکند، هنگامی که به پارک می رود گلها را پر بر نکند، حیوانات را نیازارد و... تجربه نشان داده است که اینگونه کودکان فعال و با نشاط و پرتحرک، گرچه در دوران خردسالی برای والدین خود مشکلات و ناراحتیهایی ایجاد میکنند، اما در بزرگسالی از هوش و استقامت بیشتری برخوردارند. بنابراین، باید در انتظارات خود از کودکان تجدید نظر کرد و به چشم بزرگسالان در آنان ننگریست. ۹ در روایتی از پیغمبر اکرم (ص) آمده است: شیطنت و ستیزه جویی کودک در دوران خردسالی نشانه فزونی عقل و اندیشه او در بزرگسالی است. ۱۰ در روایتی دیگر می فرماید: چه خوب است که فرزند انسان در خردسالی بازیگوش و پر جنب و جوش باشد تا در بزرگسالی فردی حلیم و بردبار گردد... سزاوار نیست که کودک جز این باشد. ۱۱

۷-۴. پاسخگویی به پرسشهای کودک کودک از سال دوم زندگی به تدریج لغات و کلماتی را فرامیگیرد و به تکلم می پردازد. با افزایش توانایی او در سخن گفتن پرگویی او نیز افزوده می شود. از این رو، مرحله سنی ۳ تا ۷ سالگی به دوران پرگویی نیز مشهور است. در این مرحله کودک رغبتی شدید به شناسایی اشیاء، پدیده ها و جهان پیرامون خود پیدا میکند و به سان انسانی گرسنه می ماند که می خواهد از غذاهای رنگارنگ پیرامون خود تغذیه کند. بر این اساس، مدام می پرسد و گاهی با پرسشهای پی در پی خود مادر را خسته میکند. این پدیده نشانه رشد کنجکاوی در کودک است و تربیت صحیح این حس در رشد فکری کودک آثاری عمیق دارد. از این رو، اطرافیان کودک و به ویژه مادر باید در برابر پرسشهای مداوم کودک حوصله و بردباری از خود نشان دهد و به زبانی که کودک قادر به فهم آن باشد، به پرسشهای او پاسخ دهند. ۱۲ در برابر پرسشهای کودک باید طوری رفتار شود که نه غر یزه پرسشگری او سرکوب گردد، نه پرسشها بی پاسخ بمانند و نه پاسخهای دروغ و نادرست به او داده شود. ۸-۴. مدیریت در تربیت پسران و دختران از مسائل مهم در تربیت، توجه به تفاوتها موجود میان دختر و پسر است. برای اینکه دختران و پسران هنگام بلوغ با مشکلی رو به رو نشوند و به تدریج با نقش خاص خود به عنوان دختر یا پسر آشنایی یابند، باید از همان ابتدا

جداگانه با آنها رفتار شود. این مسئله درباره دختران اهمیتی بیش تر دارد: زیرا آنها زودتر از پسران بالغ می شوند. در تعالیم اسلامی به این حقیقت توجه کامل و توصیه شده است که از حدود شش سالگی با دختر و پسر به روشی جداگانه رفتار شود. روایات اسلامی سفارش کرده اند که نباید دختر بچه شش ساله را پسر بچه یا مرد نامحرم ببوسد و در بغل گیرد. همچنین زنان نامحرم باید از بوسیدن پسر بچه ای که سنش از هفت سال گذشته است خودداری کنند. همین طور توصیه کرده اند که بستر خواب کودکان در شش سالگی از هم جدا شود. مراعات این اصول سبب می شود که دختران و پسران از همان آغاز به تدریج نقش مردانه و زنانه مناسب را پیدا کنند و برای بلوغ آمادگی کافی داشته باشند. به هر حال، باید در دوران کودکی زمینه رشد ویژگیهای فطری دختر و پسر در خانواده فراهم آید و در مسیری که آفرینش با تدبیری حکیمانه پیش پای آنها نهاده است، سوق داده شوند. ۱۳-----

۱. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۱۲۹. ۲. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۵۵. ۳. بحارالانوار، ج ۱۰۴، ص ۱۳۰. ۴. همان. ۵. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۵۹. ۶. ر. ک. همان، ص ۶۰. ۷. ر. ک. راهنمای پدران و مادران، ج ۱، ص ۵۲-۵۴. ۸. ر. ک. یادداشتهای استاد مطهری، ج ۵، ص ۶۰. ۹. ر. ک. راهنمای پدران و مادران، ص ۶۲-۶۳. ۱۰. همان، ص ۲ لم، به نقل از بحارالانوار، ج ۱۴، ص ۳۷۸. ۱۱. همان، به نقل از بحارالانوار، ج ۱۴، ص ۳۷۹. ۱۲. ر. ک. راهنمای پدران و مادران، ج ۱، ص ۳۹-۴۱. ۱۳. ر. ک. ص ۷۷.

۵. ادب آموزی و تعلیم

آشنایی با آداب عملی و راه و رسم صحیح زندگی سرمایه ای بس گرانبه است که کو دکان از والدین خود به ارث می برند. پدر و مادر باید آداب صحیح زندگی را به فرزند خود بیاموزند. بهترین و مناسب ترین دوران برای این آموزش دوران کودکی و به ویژه هفت سال دوم زندگی اوست. در این دوران که آن را دوران " ادب آموزی " و " تعلیم " خوانده اند، کو دک نرمش بیشتری برای فراگیری دارد و می توان از این فرصت برای آموزش آداب درست زندگی برای او سود جست. برخی از مهم ترین آداب عبارت اند از: ۱-۵. پاکیزگی کودکان باید آموزش داده شوند تا با دستان آلوده بر سر سفره ننشینند، هنگام غذا خوردن سفره را به غذا و بقایای آن آلوده نکنند، بعد از غذا دستهای خود را بشویند، بدون کفش به حیاط خانه و محل های غیر مفروش نروند، به هیچ عنوان با کفش وارد اتاق نشوند، در کوچه و خیابان آب دهان نیندازند و، آشغال نریزند و... ۲-۵. رعایت نظم هر چیزی در خانه باید برای خود جایی مشخص داشته باشد و هر کس چیزی را برمی دارد، دوباره در جای خود بگذارد. هر کس تا آنجا که ممکن است باید کارهای شخصی خویش را خود انجام دهد. برای مثال، خود رختخواب خود را جمع یا مرتب کند، اگر مشغول درس و مشق است، بعد از تمام شدن آن وسائل خود را جمع کند و در جای خود بگذارد و از وسائل خود شخصاً مراقبت کند؛ وقت خواب و استراحتش مشخص باشد و... ۳-۵. صرفه جویی هیچ چراغی بی جهت در خانه روشن نباشد؛ از تلفن استفاده بی رویه و غیر ضروری نشود؛ در شستن دست و صورت و ظروف یا استحمام بیش از حد متعارف آب مصرف نشود؛ از مصرف بی رویه مواد غذایی و دور ریختن نان و غذا به شدت پرهیز شود؛ هنگام غذا خوردن هر کس به اندازه نیاز غذا بردارد تا آن را به طور کامل مصرف کند؛ هر کس از وسائل شخصی خود چنان مراقبت نماید که عمر مفید آنها به حداکثر برسد؛ کودکان در مصرف لوازم التحریر صرفه جویی کنند و اینگونه وسائل به طور بی حساب در اختیار آنها قرار نگیرد. ۴-۵. مراعات حقوق دیگران اگر کسی مشغول درس و مطالعه هست دیگران مراعات حال او را بکنند و مزاحم کار او نشوند؛ اگر کسی در خواب است دیگران با ایجاد سر و صدا، آسایش او را بر هم نزنند؛ اگر یکی از بچه ها به وسیله یا لوازم التحریر دیگری نیاز دارد با کسب موافقت او از آن استفاده کند؛ به اموال عمومی تجاوز نکنند برای مثال در پارک گلها را پر پر نکنند، در مدرسه میز و نیمکت را کثیف و خراب

نکنند، بر دیوار کلاس چیزی ننویسند، در حفظ وسائل نقلیه عمومی کوشا باشند: بر در و دیوار خانه مردم چیزی ننویسند: در مهمانیها وسائل خانه میزبان را دستکاری و خراب نکنند یا غذا و نوشیدنی را بر روی فرش نریزند و... ۵-۵. نزاکت در گفتار و رفتار کودکان باید آموزش داده شوند که در سخن گفتن مطلقاً لفاظ زشت و رکیک به کار نبرند: به کسی اهانت نکنند یا او را مسخره نمایند: با دهان انباشته از غذا سخن نگویند و در غذا خوردن، حرص نورزند: احترام مهمان را حفظ کنند: مؤدبانه بنشینند و مؤدبانه سخن بگویند. ۶-۵. همکاری در خانواده محیط خانواده باید نمونه ای از همکاری صمیمانه بین اعضا باشد: پدر در هنگام فراغت و روزهای تعطیل در انجام کارهای خانه به همسر خود کمک کند: فرزندان هر یک به فراخور حال، بخشی از کارهای خانه را به عهده داشته باشند: از دلسوزیهایی که بعضی مادران نسبت به فرزندان شان میکنند و آنها را از انجام هر کاری معاف می دارند پرهیز شود که موجب تنبل و راحت طلب بار آمدن بچه ها می شود. ۱۱. ر. ک. راهنمای پدران و مادران، ج ۲، ص ۱۷۱-۱۸۱.

حقوق مادری

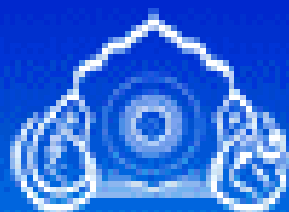
اسلام حقوق مادر را بیش از حقوق پدر دانسته است. اگرچه باید به پدر و مادر- هر دو- احترام نهاد، ولی بر حق مادر تاکید بیشتری شده و برای او منزلت بالاتری در نظر گرفته شده است. قرآن کریم برای ترغیب افراد به برقراری رابطه مطلوب با مادر، تلاشها و رنجهای مادران را اینگونه بیان میکند: *وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَيَّ وَهْنًا وَفَصَّالَهُ فِي عَامَيْنِ... (الْقَمَان: ۱۴)* انسان را درباره پدر و مادرش سفارش کردیم؛ مادرش او را با ناتوانی و رنج پیوسته حمل کرد و طی دو سال شیر داد. پیامبر اکرم (ص) خدمت به مادر و یک شب انس با او و در خدمتش به سر بردن را از یک سال جهاد برتر دانسته است. مردی نزد آن حضرت آمد و عرض کرد: من جوانی با نشاط و نیرومند هستم و جهاد را دوست دارم، ولی مادری دارم که جهاد را دوست نمی دارد. پیامبر (ص) فرمود: برگرد و نزد مادرت بمان. سوگند به خدایی که مرا به پیامبری برانگیخت یک شب در کنار مادر بودن برای تو از یک سال جهاد در راه خدا بهتر است. ۱. امام رضا (ع) می فرماید: بدان که حق مادر واجب ترین، و لازم ترین حقوق است؛ زیرا مادر دشواری بارداری را بر خویش هموار می سازد، به گونه ای که هیچکس غیر او چنین کاری را نمیکند. او با چشم و گوش و تمام وجودش و با خرسندی و شادمانی از فرزند پاسداری میکند. مادر با خشنودی گرسنه می ماند تا فرزند سیر شود، تشنگی میکشد تا او سیراب گردد، برهنه می ماند و فرزند را لباس می پوشاند و او را در سایه قرار می دهد و خود سوز آفتاب را تحمل میکند. بنابراین، باید پاسداشت، نیکی و نرمش با مادر به فراخور فداکاریهایش باشد؛ اگرچه شما توان آن را ندارید که کم ترین حقوق او را ادا کنید مگر به یاری خداوند. ۲. نیکی و خدمت و برآوردن نیازهای مادر، اطاعت و فرمانبرداری از او، پرهیز از آزرده او اگرچه فقط با ((أف)) باشد، بال و پرگسترده در برابر او و فروتنی کردن، احترام کردن و گرامی داشتن مقام او به هر شیوه ممکن و تشکر و قدردانی از زحمات او برخی از وظایفی است که فرزندان باید در ادای حقوق مادران خود در نظر گیرند. ۱. بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۵۹. ۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۸۱.

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم جاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر

اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل بیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیت های گسترده مرکز: الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و... د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و... ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲-۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاء الله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۱۹۷۳-۳۰۴۵ و شماره حساب شبا: ۵۳-۰۶۰۹-۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-۰۱۹۰ IR به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام :- هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت ها، آنچه را که

لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟». [سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی، بی‌گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

